

Ю. І. Колісник-Гуменюк

Культурологія

**Експериментальний курс для медичних коледжів
Навчально-методичний посібник**

Львів – 2011

УДК 168.522(07)

ББК 71.0я7

К 604

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України 25 лютого 2011 р., протокол № 2.

Рецензенти:

Дегтярєва Г. С. – провідний науковий співробітник відділу практичної психології Львівського НПЦ ПТО НАПН України, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник;

Лозинська С. О. – голова циклової комісії гуманітарних і соціально-економічних дисциплін Львівського державного медичного коледжу ім. Андрея Крупинського, кандидат історичних наук.

Художній консультант: Колісник І. С., член спілки художників України.

Науковий консультант: Руденко Л. А., кандидат педагогічних наук.

Колісник-Гуменюк Ю. І. Культурологія. Експериментальний курс для медичних коледжів. Навчально-методичний посібник. — Львів: Гал-ЕКСПО, 2011. — 117 с.

У навчально-методичному посібнику розглядаються проблеми формування професійно-етичної культури майбутніх медичних фахівців. З цією метою широко використовуються інтерактивні методи навчання. До розділів додаються списки рекомендованої літератури, питання й завдання для самоконтролю, спрямовані на послідовне, логічне й осмислене засвоєння знань, їх творче використання у професійній діяльності. Посібник містить таблиці, джерела та ілюстрації.

Для педагогічних працівників медичних навчальних закладів, студентів і фахівців медичної галузі.

УДК 168.522(07)

ББК 71.0я7

© Ю. І. Колісник-Гуменюк, 2011

ЗМІСТ

Передмова	4
Тематичний план і розподіл навчального часу	10
Тематичний план лекцій	11
Тематичний план семінарських занять	13
Тема заняття 1. Теоретичні аспекти культури	14
Тема заняття 2. Культура Стародавнього Сходу	23
Тема заняття 3. Культура Античності	36
Тема заняття 4. Культура Нового часу, Просвітництва	46
Тема заняття 5. Культура Київської Русі	74
Тема заняття 6. Українська культура XVIII – XIX ст.	92
Тема заняття 7. Українська культура XX ст.	108

Передмова.

У зв'язку з модернізацією освіти здійснюється перехід до нових стандартів, програм і підручників. Нетрадиційні методи викладання привертають увагу викладачів гуманітарних дисциплін. Інтерактивні методи навчання висувають перед педагогами завдання, які заставляють студентів самостійно знайти оптимальні методи і засоби їх розв'язання. Для цього потрібна система дидактичних умов: уміння слухати, читати, спостерігати; уміння класифікувати, узагальнювати; уміння самоконтролю. Для сучасної освіти характерне застосування технологій, які сприяють: формуванню наукового світогляду особистості; формують її моральні, трудові, естетичні та фізичні якості; сприяють індивідуалізації навчання; діяльній активізації студентів; діалоговій взаємодії між викладачем і студентом.

Сучасні соціально-економічні умови в Україні висувають на перший план питання підвищення якості професійної підготовки майбутніх медиків, формування в них зацікавленості у здобутті професії та прагнення самовдосконалюватись. Постає низка важливих завдань щодо соціогуманітарної підготовки, впровадження особистісно-орієнтованого підходу. Передусім іде мова про ті завдання, що виникають в організації навчального процесу: формування у студентів мотивації досягнення у навчальній діяльності; корекцію комунікативних деформацій в учасників взаємодії; виявлення вікових та індивідуальних особливостей студентів, що впливають на становлення особистості та формування її культури.

Посилену увагу викликають проблеми організації самостійної пізнавальної, пошукової діяльності студентів медичних коледжів на навчальних заняттях, а також проблема підвищення рівня культури у процесі застосування набутих навичок.

Незважаючи на численні дослідження, питання формування культури майбутніх фахівців у медичних коледжах у процесі засвоєння гуманітарних дисциплін вивчене недостатньо. Зокрема, недостатня увага, на наш погляд, приділяється значенню і впливу суспільно-гуманітарних дисциплін на формування загальної культури майбутніх фахівців у медичних коледжах і професійної культури зокрема. У цьому контексті важливо дізнатись, як набувається професійна компетентність особистості в сучасних умовах демократизації суспільних відносин. Вона має бути

спрямована на адаптацію молоді до майбутньої професії, на створення оптимальних умов для соціалізації особистості, її духовного та культурного розвитку.

Предметом численних, зокрема компаративних, досліджень є інтерактивні методи навчання. Науковцями проведено аналіз досвіду навчання зарубіжних шкіл, де шляхом дидактичної гри, інтерактивного дослідження та дискусії реалізуються особистісно орієнтовані пріоритети навчання.

Інтерактивні методики навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної і комунікативної діяльності, під час якої студенти є залученими до процесу пізнання, мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Важливим компонентом активних методів навчання є створення комфортних умов, ігрові форми, режим відпочинку і розваг. Поняття „інновація” вперше було вжито понад століття тому в культурології та лінгвістиці для позначення процесу трансферу (лат. *Transfero* – переносу, переміщую) – проникнення елементів однієї культури в іншу – і набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей. Інноваційне (лат. *Innovation* – оновлення, зміна) навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Завдяки інтерактивним методам навчання відбувається удосконалення навчального процесу в медичних навчальних закладах. Метою і основними завданнями викладання гуманітарних дисциплін у медичних коледжах є покращення структури світоглядних дисциплін; використання інтерактивних методик; приведення процесу гуманітарної освіти у навчальному закладі у єдину структурну систему; залучення студентів та викладачів до пошуку та пізнання цінностей світової та вітчизняної культури; формування у студентів та викладачів нового політичного мислення, в основі якого лежать гуманістичні принципи.

Вивчення гуманітарних дисциплін у медичних закладах освіти, у першу чергу, повинно сприяти виробленню у студентів навичок систематичної самостійної роботи з опрацювання джерел, документів, наукової літератури, періодичних видань на принципах науковості, історизму, об’єктивності, гуманізму. Не останніми у переліку є завдання формування у студентів почуття патріотизму, національної гідності, об’єктивності в оцінці подій і фактів; умінь логічно викладати фактичний матеріал.

Інтерактивні методи навчання сприяють процесу розкриття пізнавальних можливостей студентів, створенню умов для розвитку їхньої системи цінностей. Зважаючи на це, викладачеві необхідно володіти методиками, які стимулюють конструктивно-критичне мислення, розвивають особистий пізнавальний потенціал студентів, комунікативні вміння і навички. Інтерактивні методи навчання привертають увагу студентів до навчального предмета, пробуджують у них інтерес і мотивацію, навчають самостійно мислити і діяти.

Шляхом традиційного монологічного викладу навчальної дисципліни важко побудувати умови для самостійного усвідомлення студентом важливості навчальної проблеми, перетворити її у проблему особистого оцінювання, судження, узагальнюючого підсумку, реферативного аналізу. Тому вагоме місце у навчанні належить правильному вибору методики викладання.

Використання інтерактивних методів навчання є важливим і використовується викладачем, який досконало володіє матеріалом і вміє залучити до роботи аудиторію. Значущість поставленої викладачем навчальної проблеми для студентів виникає завдяки організації конструктивної педагогічної взаємодії, налагодженому позитивному спілкуванню. Велике значення мають також ораторські якості та риторичні вміння педагога, здатність зацікавити слухачів. Тому важливим є створення викладачем певних умов і можливостей для самостійного доступу студентів до цікавої інформації, розробляючи завдання для самостійної, групової аудиторної і позааудиторної роботи, що полегшить засвоєння нових знань.

Для ефективного впровадження інтерактивних методів, в тому числі для того, щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу і глибоко його вивчити, викладач повинен ретельно планувати свою роботу: використовувати методи, які зрозумілі для певної вікової категорії студентів і їхнього досвіду інтерактивної діяльності; дати завдання для попередньої підготовки: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання

До пріоритетів інноваційного навчання належать: чергування групової та індивідуальної форм навчання; застосування різноманітних методів подачі нового матеріалу; використання завдань, які дозволяють студентам засвоїти навчальний матеріал відповідно до їх рівня пізнавальної активності; демонстрація студентами своїх досягнень в отриманні знань.

У процесі розробки занять з використанням ігрових технологій ми дотримувались певних принципів: мотиваційний – формування

позитивної мотивації до виховної роботи, вирішення певних проблемних професійних ситуацій; орієнтаційно-ціннісний – допомагає створити морально-естетичні критерії та орієнтації; цільовий – визначає цілі виховання та навчання як суб'єктів виховних взаємодій; змістовно-операційний – ігрові методи навчання використовуються на різних дисциплінах; оцінний – гра дає можливість зіставити результати гри з метою її проведення.

В інтерактивному навчанні виокремлюють чотири основні технології: інтерактивні технології кооперативного навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань.

При використанні інтерактивних методів навчання педагоги зустрічаються з такими труднощами: необхідність одночасної роботи з усією групою, а також брак достатньої кількості часу для підготовки як студентів, так і викладачів, неналаштованість студентів на сумлінну підготовку до інтерактивних занять; складність створення у групі атмосфери, яка б сприяла співпраці, порозумінню, доброзичливості. Водночас при застосуванні нетрадиційних форм навчання інколи мають місце: перевантаження студентів і викладачів; необхідність оптимального поєднання позааудиторної підготовки студентів під керівництвом викладача з організацією конкретних форм навчання; показовість у проведенні нетрадиційних форм, а також деякі порушення цілісності педагогічного процесу на заняттях.

На відміну від традиційних методик, де викладач звик давати і вимагати певні знання, при використанні інтерактивних форм навчання студент сам відкриває шлях до пізнання, засвоєння знань. Він стає головною фігурою, яка приймає власні рішення. Викладач стає в цій ситуації активним помічником, його головна функція – організація і стимулювання навчального процесу. Незважаючи на труднощі, які трапляються при застосуванні новітніх методів у навчальному процесі, інтерактивні методи сприяють покращенню знань, розвитку комунікативності, сприяють полегшенню адаптаційного процесу майбутніх фахівців, розвивають розумові та практичні здібності студентів.

Мета нашого посібника - впровадження інтерактивних методів навчання у процесі вивчення культурології у медичних коледжах. Особливості викладання даного предмета у медичних закладах України полягають у тому, що:

- курс узагальнює і систематизує інформацію, яка була предметом вивчення у середній школі;
- курс передбачає повторне вивчення шкільної програми на вищому науковому та інформаційно насиченому рівні;
- студенти знайомляться з теоретичними підходами, науковими джерелами, першоджерелами;
- студенти спроможні осмислювати запропоновану їм наукову інформацію, робити самостійні висновки, заключення, використовувати культурологічні знання у процесі вивчення суспільних дисциплін тощо.

Структура посібника включає:

1. Програму навчального курсу „Культурологія”, рекомендовану студентам I-го курсу;
2. перелік завдань до самостійної роботи студентів та методичні рекомендації щодо їх виконання;
3. завдання і дискусійні питання, винесені на обговорення на семінарських заняттях з курсу;
4. орієнтовну структуру семінарських занять з інструкціями щодо процедури ділових ігор, інтерактивних вправ тощо;
5. перелік обов’язкових знань, умінь і навичок, які студенти повинні засвоїти у процесі виконання завдань самостійної роботи і підготовки до практичних занять;
6. інформаційні матеріали, документи, додатки, які необхідні для самостійної роботи з дисципліни;
7. список рекомендованої літератури;
8. перелік дидактичних матеріалів, наочності матеріалів з навчально-методичного забезпечення, які необхідні викладачеві для організації навчальних занять з дисципліни.

Мета курсу – збагатити та розширити гуманітарну підготовку студентів, формування творчої активності майбутніх фахівців. Сприйняття і розуміння культури як суспільного явища допоможуть кваліфіковано аналізувати, систематизувати, класифікувати та створювати отримані моделі процесів духовного, соціально-політичного та культурно-мистецького життя.

Завдання курсу – спрямовувати молодь на особистісну культуротворчу орієнтацію в сучасному світі, сприяти осмисленню сукупності культурних досягнень людства, взаєморозуміння та продуктивність співпраці, ведення кваліфікованого діалогу, який є

необхідним елементом під час формування професійно-етичної культури майбутніх медичних фахівців.

В результаті вивчення експериментального курсу з культурології майбутні фахівці медичних коледжів повинні знати:

- основні терміни та поняття культурології на рівні відтворення, тлумачення для розширення інтелектуального рівня;
- закономірності культурного процесу, культури як специфічного та унікального феномену людства, який впливає на формування професійно-етичних якостей майбутніх медичних фахівців;
- основні етапи розвитку світової культури;
- основні етапи розвитку української культури;
- тенденції розвитку і взаємозв'язків світової та української культури на сучасному етапі;
- основні закономірності розвитку медичних знань у людському суспільстві на етапах його історичного розвитку.
- етапи становлення і розвитку медицини і охорони здоров'я;
- основні досягнення вітчизняної медицини та її пріоритети.

Студенти повинні уміти:

- визначати основні етапи розвитку світової та української культури;
- правильно оцінити сучасний стан культури й культурного розвитку;
- диференціювати системні зв'язки всіх складових культури;
- визначати проблеми розвитку культури українського народу в контексті світової культури, а також аналізувати культури народів у їхньому взаємозв'язку;
- реалізувати отримані знання з культурології для формування професійно-етичної культури.

**Експериментальний курс викладання дисципліни
„Культурологія” Орієнтовний тематичний план**

№ з/п	Теми	Всього	Лекції	Семінар. заняття	СПРС
1	Предмет культурології як науки про культуру.	4	2	2	-
2	Походження і головні етапи розвитку культури. Виникнення мистецтва. Первісна культура.	2	-	-	2
3	Культура Стародавнього Сходу.	4	2	2	-
4	Культура Античності.	6	2	2	2
5	Культура Середньовіччя. Культура Візантії.	4	2	-	2
6	Культура епохи Відродження.	4	2	-	2
7	Культура Нового часу, Просвітництва.	4	2	2	-
8	Європейська культура XIX-XX ст.	2	2	-	-
9	Культура східних слов'ян.	2	-	-	2
10	Культура Київської Русі.	6	2	2	2
11	Українська культура XIV-XVII ст.	4	2	-	2
12	Українська культура XVIII-XIX ст.	6	2	2	2
13	Українська культура XX ст.	4	2	2	-
14	Національна культура в сучасній Україні.	2	-	-	2
	Всього:	54	22	14	18

Тематичний план лекцій

№ з/п	Теми	К-ть годин
1	<p><i>Теоретичні аспекти культури.</i> Предмет культурології як науки про культуру. Суть і сутність культури. Методологічні підходи до вивчення поняття «культура». Функції культури. Типи культури. Види культури. Форми культури. Концепції культури. Розуміння культури як соціального процесу. Культура і цивілізація. Культурна єдність людини і природи.</p>	2
2	<p><i>Культура Стародавнього Сходу.</i> Стародавні цивілізації 4-3 тисячоліття до н. е.: Вавилон, Шумер, Єгипет, Ассирія, Урарту та ін.. Шумеро-Вавилонська культура. Фінікійська культура. Культура Стародавнього Єгипту.</p>	2
3	<p><i>Культура Античності.</i> Культура античного світу. Етапи розвитку давньогрецької культури. Доісторична Греція і класична Еллада. Зародження науки в Греції. Давньогрецька архітектура і пластичне мистецтво. Виникнення театру. Драматургія. Комедія і трагедія. Піднесення і падіння давньогрецької культури.</p>	2
4	<p><i>Культура Середньовіччя. Культура Візантії.</i> Поняття «середні віки». Гуманісти та романтики про середні віки. Християнство і культурний процес. Середньовічна культура Західної Європи. Розвиток освіти. Середньовічні університети. Розвиток науки. Романська література. Середньовічна ікона.</p>	2
5	<p><i>Культура епохи Відродження.</i> Поняття Відродження. Особливості культури Відродження. Народження гуманізму. Утопічний соціалізм Томаса Мора, Томмазо Кампанелли, їх вплив на розвиток літератури. Наукові відкриття епохи Відродження: Христофор Колумб, Васко да Гама, Фернан Магеллан, Микола Коперник та ін. Гуманізм та Реформація.</p>	2
6	<p><i>Культура Нового часу і Просвітництва.</i> Культура Реформації і Просвітництва. Література. Стили художньої культури: бароко і класицизм. Творчість італійського скульптора Л. Берніні. Живопис. Скульптура. Архітектура. Криза культури Нового часу.</p>	2

7	<p>Європейська культура XIX-XX ст. Культура періоду розвитку вільної конкуренції. Романтизм. Критичний реалізм. Натуралізм. Модернізм. Авангардистський живопис.</p>	2
8	<p>Культура Київської Русі. Язичницька культура Київської Русі. Запровадження християнства. Взаємозв'язки з культурами інших народів. Володимир Великий, Ярослав Мудрий і культурний розвиток Київської Русі. Писемність, літописи. Освіта. Література. Архітектура.</p>	2
9	<p>Українська культура XIV-XVII ст. Україна кінця XIV - першої половини XV ст. Архітектура. Образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво. Іконопис XIV- XV ст. Братства і розвиток культури. Освіта. Виникнення та розвиток друкарства. Особливості реформаційного руху в Україні.</p>	2
10	<p>Українська культура XVIII-XIX ст. Умови розвитку української культури XVII-XVIII ст. Козацькі літописи. Г.Сковорода – просвітитель, філософ, поет. Театральне мистецтво. Образотворче мистецтво. Наука і література. Національні культурні організації і рухи. Освіта і наука в Україні у XIX ст. Розвиток живопису. Музика. Розвиток науки. Реформа освіти.</p>	2
11	<p>Українська культура XX ст. Політичне життя та культурний процес в Україні початку XX ст. Відродження української культури. Образотворче мистецтво початку XX ст. Культура України в роки війни. Культура повоєнного часу. Культура в часи перебудови та становлення незалежності України. Культура початку XXI ст.</p>	2
	Всього:	22

Тематичний план семінарських занять

№ з/п	Теми	К-ть годин
1	Теоретичні аспекти культури. Предмет культурології як науки про культуру. Суть і сутність культури. Функції, типи, види та форми культури. Культурна єдність людини і природи.	2
2	Культура Стародавнього Сходу. Стародавні цивілізації на території Передньої Азії. Шумеро-Вавилонська культура та її особливості. Культура Стародавнього Єгипту. Своєрідність культурної старовини Індії та Китаю.	2
3	Культура Античності. Культура Античного світу. Етапи розвитку давньогрецької культури. Культура Стародавнього Риму.	2
4	Культура Нового часу, Просвітництва. Культура Реформації і Просвітництва. Стилi художньої культури: бароко і класицизм. Творчість італійського скульптора Л.Берніні. Живопис Д.Веласкеса, А.Дюрера, М.Караваджо, П.Рубенса. Епоха Просвітництва. Криза культури Нового часу.	2
5	Культура Київської Русі. Історичні передумови виникнення української культури. Язичницька культура Київської Русі. Запровадження християнства та його вплив на культуру Київської Русі. Книжна справа. Освіта, наукові осередки, архітектура Київської Русі.	2
6	Українська культура XVIII – XIX ст. Умови розвитку української культури другої половини XVII – XVIII століття. Козацькі літописи. Григорій Сковорода. Культурно-мистецький процес України XVIII – XIX ст. Освіта і наука в Україні у XVIII – XIX ст. Роль творчості Т.Г. Шевченка у становленні української культури.	2
7	Українська культура XX ст. Політичне життя та культурний процес в Україні початку XX ст. Відродження української культури. Образотворче мистецтво початку XX ст. Культура України в роки війни. Культура повоєнного часу. Культура в часи перебудови та становлення незалежності України.	2
	Всього:	14

Тема заняття 1. Теоретичні аспекти культури.

Вид заняття: семінарське заняття.

Тривалість заняття: 90хв.

Навчальна мета: Перевірити вивчений студентами матеріал про сучасне розуміння категорії культури і її сутності.

Виховна мета: Виховувати зацікавленість до культури свого народу. Виробляти моральні якості.

Розвивальна мета: Розвивати вміння аналізувати, систематизувати і узагальнювати матеріал про основні етапи розвитку культури, висловлювати власну думку стосовно даної проблеми, брати участь в обговоренні культурологічних питань.

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: соціологія, культурологія.

Забезпечувані дисципліни: культурологія, філософія, соціологія, економічна теорія, історія України.

Навчально-методичне забезпечення заняття.

Наочність: „Карта світу”.

Роздатковий матеріал: запитання на дидактичних картах.

Технічні засоби навчання: кодоскоп, мультимедіа, відео: документальний фільм „Як мистецтво створило світ”. – Великобританія.: „BBC”, – 2005 р., 125 хв.

Методи: фронтальне опитування, „Ажурна пилка”, „Ток-шоу”, „Брейн-ринг”.

Рекомендована література.

Основна:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1993.
2. Библер В. С. Мышление как творчество. – М., 1975.
3. Валицкая А.П. Культуротворческая школа: концепция и модель образовательного процесса//Педагогика. – 1998. – №4. – С. 12-18
4. Каган М. С. Философия культуры. – СПб.: ТТОТК „Петрополис”, 1996. –416 с.
5. Кабачинський М.І. Роль історичних традицій в національному вихованні особистості / М.І. Кабачинський // Соціально-політичні та правові проблеми формування особистості і держави: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 23-24 жовтня 1997 р.), С. 3-5 / Хмельницький: ТУП, 1998. – 192 с.

6. Моральна культура і духовна творчість педагога // Теоретико-методичні засади викладання предметів гуманітарного циклу в професійно-технічних навчальних закладах: Монографія / за ред. Г. П. Васяновича. – Львів: Українські технології, 2003.
7. Немировская Л.З. Культура нравственная / Л.З. Немировская [Культура нравственная] // Культурология. XX век.: Энциклопедия в 2-х т., Т.1. / [редкол.: Ж.М. Арутюнова, В.М. Басилов и др.; гл. Ред. С.Я. Левит; Институт науч. инф-и по обществ. наукам, Центр гум. научно-информ. исследований, Институт Всеобщ. Истории РАН]. – СПб.: Университетская книга, 1998.
8. Пенькова О.І., Пилипенко Л.І. Духовні цінності і поведінка підлітків / О.І. Пенькова, Л.І. Пилипенко // Зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [заг. ред. С. Д. Максименка] — К., 2008. — Т. X, Ч. 4. — С. 431-436.

Додаткова:

1. Андреев И. Происхождение человека и общества. – М., – 1982.
2. Алексеев В. Становление человечества. – М., – 1989.
3. Алексеев В. П., Першиц А. И. История первобытного общества. – М., – 1990.
4. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., – 1992.
5. Соцька О. П. Культура як фактор розвитку внутрішнього світу дитини. // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2005. Вип. 19. Ч. 1. – С. 144-152.
6. Тойнби А. Дж. Постижение истории. – М., – 1991.

Електронний ресурс

1. Культурология – Гриценко Т.Б. [Електронний ресурс] – Режим доступу до книги: <http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/>
2. Неудахин Д. Б. Структура культуры. Классификация ее видов. Самарская Государственная Экономическая Академия. Кафедра философии. Контрольная работа по дисциплине: «Культурология», 2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://1001-referat.ru/tisicha/43/96092.html> – Заголовок з екрану.
3. Структура культуры [Електронний ресурс] – Режим доступу: kulturologiya.ru --<http://kulturologiya.ru/a/> - Заголовок з екрану.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

Привітання викладача зі студентами.

Перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів (до 5 хв.).

Тема заняття. Теоретичні аспекти культури.

План.

1. Предмет культурології як науки про культуру.
2. Суть і сутність культури.
3. Функції, типи, види та форми культури.
4. Культурна єдність людини і природи.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв.).

Контроль підготовки студентів до заняття проводиться комбінованим методом:

1. Письмове опитування, запитання на картках (додаються).
2. Фронтальне опитування:
 - Що вивчає культурологія?
 - Які морально-етичні якості потрібно формувати у майбутніх медичних фахівців?
 - Чому студентам медичних закладів освіти потрібно вивчати світову і вітчизняну культуру?
 - Які ви знаєте етапи культурного розвитку людства?
 - Як співвідносяться поняття культура, етика, мораль?
 - У чому полягає соціальне значення культурної спадщини?

3. Застосовується метод „Ажурна пилка”, який допомагає вивчити значну кількість інформації за короткий час, а також заохочує студентів навчати один одного.

A) Вступ (викладач).

B) Колективна робота.

Підготовчий етап.

I. Кожна група з шести осіб отримала домашнє завдання відповідно до пунктів плану, опрацювала його.

Група 1. Сучасне розуміння категорії культури і її сутності.

Група 2. Виникнення та історична еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці.

Група 3. Вплив культурології на формування морально-етичної культури майбутнього медичного фахівця.

Експертні групи призначаються викладачем таким чином, щоб у кожній новій групі було по одному представнику від кожної домашньої групи. Учасник домашньої групи стає експертом з окремого питання і доповідає з цього питання на засіданні експертної групи. Коли у експертних групах заслухані та обговорені всі питання, експерти повертаються у свої домашні групи. Відбувається засідання домашніх груп. Кожне питання обговорюється з групою крізь призму проблеми: „Яке місце займають культурологічні знання в системі знань про природу, суспільство та людину?” – потім група виробляє з цього приводу спільне рішення.

4. Застосовується метод „Ток-шоу”.

Викладач виконує роль ведучого. Він оголошує тему дискусії: „Яке місце займають культурологічні знання у формуванні моральних цінностей медичного фахівця?”

Студенти поділяються на дві групи: запрошених і глядачів.

Гості висловлюють свої думки стосовно заданої тематики. Глядачі можуть ставити запитання до гостей, які в свою чергу мають коротко і лаконічно відповідати. Ведучий має право брати участь у дискусії, а також повинен контролювати регламент.

Цей метод сприяє розвитку навичок дискутування та публічного виступу, допомагає студентам лаконічно формувати та відстоювати свої позиції, допомагає розкрити глибшу суть поставлених на обговорення питань.

5. Проведення гри „Брейн-ринг”.

А) Вступ (викладач).

В) Колективна робота.

Підготовчий етап.

Поділ групи на команди з 10 студентів. Вступне слово викладача, який повідомляє про ключові моменти гри. Команди по 10 студентів займають свої місця.

Питання I туру:

1. Чому культурологія є наукою?
2. Що є предметом культурології?
3. Яке місце посідає культурологія в системі гуманітарних дисциплін?

4. Які концепції культури ви знаєте?
5. Як культура впливає на розвиток особистості?
6. Як співвідносяться поняття „культура” і „цивілізація”?

Питання II туру:

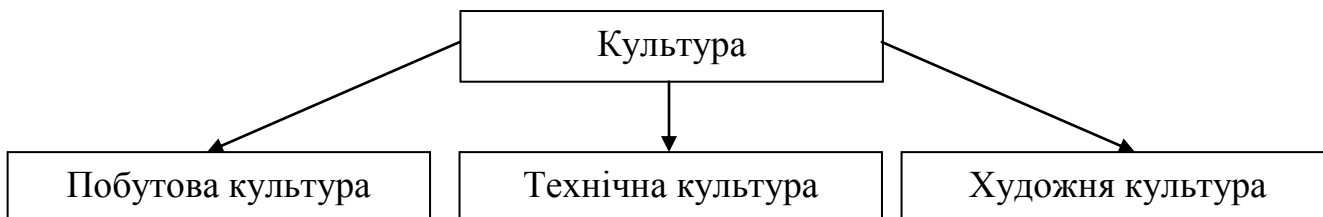
1. Які першоджерела культурологічної думки ви знаєте?
2. Як відбувалась расова диференціація людини, її основні ознаки та поширення на землі?
3. Які основні ознаки виникнення мовних сімей, причини їх формування та еволюція?
4. У чому проявляється культурна єдність людини і природи?
5. Яке місце в системі гуманітарних і природничих наук посідає культурологія.
6. Як впливає культурологія на формування майбутнього медичного фахівця?

Робота з таблицею:

Заповніть таблицю : „Вплив культури на формування моральних якостей медичного працівника”.

Професійні якості	Особисті якості	Професійні відносини
-------------------	-----------------	----------------------

Заповніть таблицю : „Структура культури”.

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5хв.).

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Мотивація діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи.

V. Повідомлення домашнього завдання (2-3хв.).

Підготуватися до семінарського заняття на тему: „Культура Стародавнього Сходу”.

Питання:

1. Особливості культурної еволюції Стародавнього Сходу.

2. Досягнення культури Месопотамії та Стародавнього Єгипту.
3. Своєрідність культурної старовини Індії та Китаю.

VI. Завдання для самостійної позааудиторної роботи.

Після цієї самостійної роботи студенти повинні

знати:

1. Основні етапи розвитку культури країн Стародавнього Сходу;
2. Історію племінних об'єднань, які заселяли територію цих країн, специфіку їх господарського життя та побуту;
3. Особливості розвитку культури, політики, економіки та медицини;
4. Основні закономірності розвитку медичних знань в людському суспільстві на даному етапі його історичного розвитку.

вміти:

1. Характеризувати основні періоди розвитку культури країн Стародавнього Сходу;
2. Аргументувати свою думку щодо еволюції релігійних учень;
3. Аналізувати, який вплив на розвиток міфологічних уявлень мали релігійні вірування.

Теми рефератів.

1. Проаналізувати виникнення та розвиток практичної медицини у Стародавньому Єгипті.
2. Дати характеристику соціально-економічного розвитку країн Стародавнього Сходу.
3. Проаналізувати ідеї, характерні для релігійних вірувань стародавніх індійців.
4. Охарактеризувати конфуціанство — етико-політичне вчення філософа-ідеаліста Конфуція.

Робота з джерелами.

1. Посилаючись на подані джерела, опишіть основні досягнення культури Стародавньої Месопотамії.
2. Використовуючи джерела Китаю та Індії, зробіть висновки, які морально-етичні якості повинна розвивати в собі кожна особистість.

Історичні джерела.

Основні досягнення культури Стародавньої Месопотамії.

Месопотамією (українською — Межиріччя або Дворіччя) називають область між ріками Тигром і Євфратом. Ця територія зараз переважно належить Іраку. Стародавня Месопотамія — історична область, де згідно з сучасними уявленнями раніше від усіх на планеті складається державність.

Дуже довго ця цивілізація залишалася практично невідомою науці. Основним джерелом знань була Біблія, де є розповіді про будівництво Вавилонської вежі, про правителя Навуходоносора і полонення євреїв, про халдеїв — мешканців Вавилону, про столицю Ассирії — Ніневію — «велику блудницю», про чаші гніву, яку сім ангелів вилили на приєвфратські землі. Опис цих місць зустрічається і у давньогрецького історика Геродота. Він захоплювався стінами Вавилону — такої ширини, що на них могли роз'їхатися дві бойові колісниці, прирахував до чудес світу «висячі сади Семіраміди». Такі свідчення довго викликали сумніви, тому що було незрозуміло, куди могла зникнути велика цивілізація. У ХІХ столітті відбулися грандіозні археологічні відкриття в долинах Тигру і Євфрату. Були розкопані головні міста Месопотамії, розшифрована писемність, що дозволило досить детально реконструювати минуле Дворіччя.

Мистецтво вавилонських лікарів славалося на Сході. Їх часто запрошували в інші країни. У Вавилоні було дві медичні школи, які утримувалися державним коштом. Збереглося безліч науково-медичних табличок, складених за одним зразком. Починаються вони словами: «Якщо людина хвора...», далі йде перелік симптомів хвороби, а потім рекомендації щодо лікування. Завершують запис слова: «Він видужає». Цікавий звичай описує Геродот. Коли лікарі не знали, як допомогти хворому, його виносили на ринкову площу і кожний перехожий був зобов'язаний дати раду.

В цілому можна сказати, що розумова праця вже відокремилася від фізичної, але наука носила характер таємного знання.

Давньокитайська медицина

Значними були досягнення давньокитайських медиків. Частина їх методів лікування не втратила своєї актуальності і в наші часи: голкотерапія, пульсова діагностика, припікання тощо.

У періоди Чжоу і Чжанго формується китайська філософія. Виникають матеріалістичні переконання, в основі яких лежали уявлення про п'ять першоелементів («стихій») природи: води, вогню, металу, дерева, землі. Одночасно відбувається становлення головних принципів учення про протилежні і взаємопов'язані сили Інь і Ян, дія яких розглядалася як причина руху і мінливості у природі. Це знаходить своє втілення у стародавній літературній пам'ятці Китаю — «Книзі перемін» (XII — VI ст. до н. е.).

У VI — V ст. до н. е. зароджуються даосизм і конфуціанство. Засновником даосизму вважається мудрець Лао-Цзи. У центрі його вчення — поняття Дао («Шлях»), якому підлеглий весь світ і яке є основою та джерелом усього сущого. Весь Всесвіт має своє Дао і перебуває у постійному русі, в постійній зміні, підкоряючись природній необхідності. Поведінка людини також повинна керуватися природними законами, вона не повинна втручатися у природний плин життя, інакше це призведе до хаосу. Засуджуючи багатство, розкіш, знатність, виступаючи проти жорстокості і свавілля, насильства і воєн, Лао-Цзи, проте, проповідував відмову від боротьби, висував теорію «недіяння», ненасильницького споглядання.

Конфуціанство виникло як етико-політичне вчення і надалі набуло значного поширення. Основоположник вчення Кун Фу-Цзи (551 — 479 рр. до н. е.) вважав вічним встановлений Небом порядок, закликав шанувати традиції у сім'ї і державі, ставлячи понад усе виховання людини. Він розробив цілу систему правил і норм поведінки людини — Ритуал, згідно з яким треба шанувати предків, поважати старших, прагнути до внутрішнього самовдосконалення. Покірність молодших старшим і народу володарям вводилася у вічний і непорушний закон. Будь-які докорінні зміни засуджувалися. Конфуціанське вчення здобуло популярність серед родової знаті, яка не бажала змін у суспільстві. Проте імператори династії Цінь досить жорстоко боролися проти нього, і тільки у Шаньській імперії конфуціанство стало офіційною державною ідеологією (і було такою до початку XX ст.!).

Закони ману.

Умови матеріального та духовного життя в суспільних відносинах у стародавній Індії утверджувались вищим законодавчим

органом влади. Під законом у наш час розуміють дотримання моральних норм.

Слово "дхарма" означало сукупність правових, моральних, етичних та інших норм, що визначають добродіяння людини і правила життя залежно від його суспільного становища. У вірші VI, 92 дається таке перерахування ознак дхарми: "Постійність, поблажливість, упокорення, невикрадення, чистота, приборкання відчуттів, розсудливість, знання, справедливість". У вірші IV, 138 читаємо: "Треба говорити правду, говорити приємне, не слід говорити неприємну правду, не слід говорити приємну брехню - така вічна дхарма". Виконання цих загальних розпоряджень і означало виконання дхарми.

Академия наук СССР. Институт востоковедения.
Памятники литературы народов Востока.
Законы ману. Перевод С. Д. Эльмановича
проверенный и исправленный Г. Ф.Ильиным
Проверенный и исправленный Г.Ф.Ильиным
"НАУКА" — Главная редакция восточной литературы
Научно-издательский Центр "ЛАДОМИР", — МОСКВА, 1992.

Тема заняття 2. Культура Стародавнього Сходу.

Вид заняття: семінарське заняття.

Тривалість заняття: 90хв.

Навчальна мета: Перевірити та закріпити вивчений студентами матеріал про розвиток культури Месопотамії, Єгипту, Китаю та Індії.

Виховна мета: Виховувати зацікавленість до культури не лише свого народу, а й до культури інших народів та цивілізацій.

Розвивальна мета: Розвивати вміння аналізувати, систематизувати і узагальнювати матеріал про основні етапи розвитку культури країн Стародавнього Сходу. Брати участь у дискусіях, виробляти вміння лаконічно висловлюватись та влучно використовувати джерельну базу. Аналізувати зародження морально-етичних властивостей у медицині.

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: соціологія, культурологія.

Забезпечувані дисципліни: історія, філософія, соціологія, економічна теорія.

Навчально-методичне забезпечення заняття.

Наочність: „Карта світу”.

Роздатковий матеріал: запитання на дидактичних картах.

Технічні засоби навчання: кодоскоп, мультимедіа, відео: документальний фільм „80 чудес світу”, – колекція № 80; документальний фільм „Цивілізації Древнього Востока”, – Рівне, Українська мультимедійна спілка, – 2005р.; документальний фільм „Загадки Древнього Єгипту”, – К.: ТОВ „Класік Відео”, Ч. 1-2, – 2007р.

Методи: фронтальне опитування, „Ажурна пилка”, конкурс „Історичне лото”, „Рефлексія”.

Рекомендована література.

Основна:

1. Бокань В.А. Культурологія: Навч. Посіб. – К.: МАУП, 2000.
2. Бонгард-Левин Г. М. Древнеиндийская цивилизация. Философия, наука, религия. – М., – 1980.
3. Васильев Л. С. История религий Востока. – М., – 1988.
4. Викторов В.В. Культурология: Учебное пособие. – М.: Издательство „Экзамен”, –2002.
5. Поликарпов В. С. Лекции по культурологии. – М. – 1993.
6. Куликов В. С. Китайцы о себе. М., – 1989.
7. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Підручник. – К.: Либідь, – 2000.

Додаткова:

1. Арнольдov А.М. Введение в культурологию. – М., – 1993.
2. Барт Р. Мифология. – М., – 1996.
3. Белый А.А. Символизм как миропонимание. – М., – 1994.
4. Бобахо В.А., Левикова С.И. Культурология. – М., – 2002.
5. Зязюн І., Семашко В. та ін.; Ред. М.М. Закович. – Культурологія: українська та зарубіжна культура. Навчальний посібник / К.: Знання, 2007.- 567 с.
6. Кармин А.С. Культурология. Краткий курс. – Питер., – 2010.
7. Культура Древнего Египта. – М., – 1976.
8. Культура Древней Индии. – М., – 1975.
9. На ріках вавілонських: 3 найдавніших літератур Шумеру, Вавилону, Палестини. – К., – 1991.
10. Оппенгейм А.Л. Древняя Месопотамия. – М., – 1980.
11. Очерки истории искусства. – М., – 1987.
12. Полікарпов В.С. Лекції з історії світової культури. – К.: Знання, – 2000.
13. Симонов П.В., Ершов П.М., Вяземский Ю.П. Происхождение духовности. – М., – 1989.

Електронний ресурс:

1. М. М. Закович. Культурологія: українська та зарубіжна культура. Навчальний посібник. Київ. Знання. 2007[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/cultural_science/zakovich_kulturologiya/zmist.htm
2. Культурологія – Гриценко Т.Б. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/>

**Культура Стародавнього Сходу
Шумер, Вавилонія**

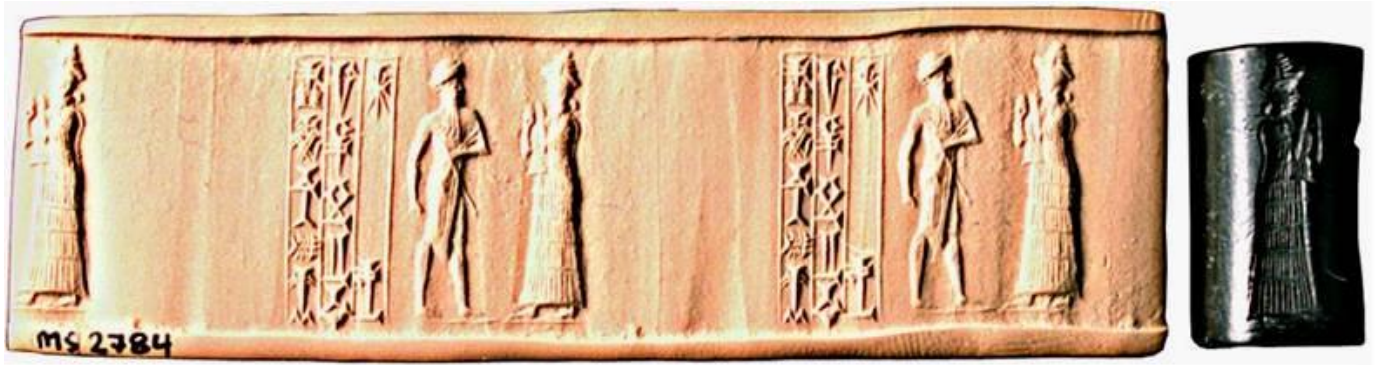

Імена богів, 2600-2400 р. до н.е.

Вавилонія, 2040 р. до н. е.

Вавилонські печатки з відтиском

Вавилон, 2000-1800 р. до н. е.

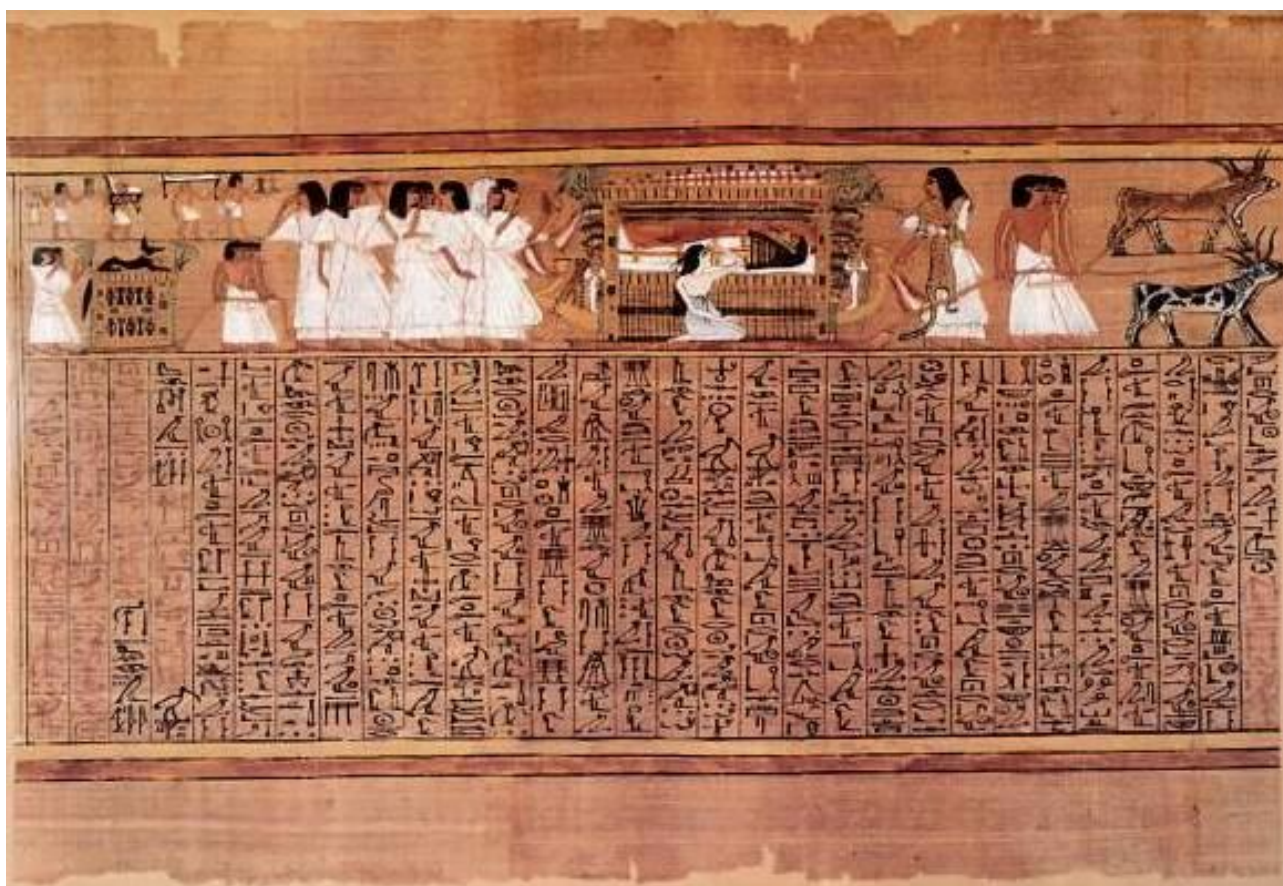

Вавилон, 2000-1600 р. до н. е.

Вавилон, 2000-1600 р. до н. е.

Єгипетські папіруси Єгипетська Книга Мертвих

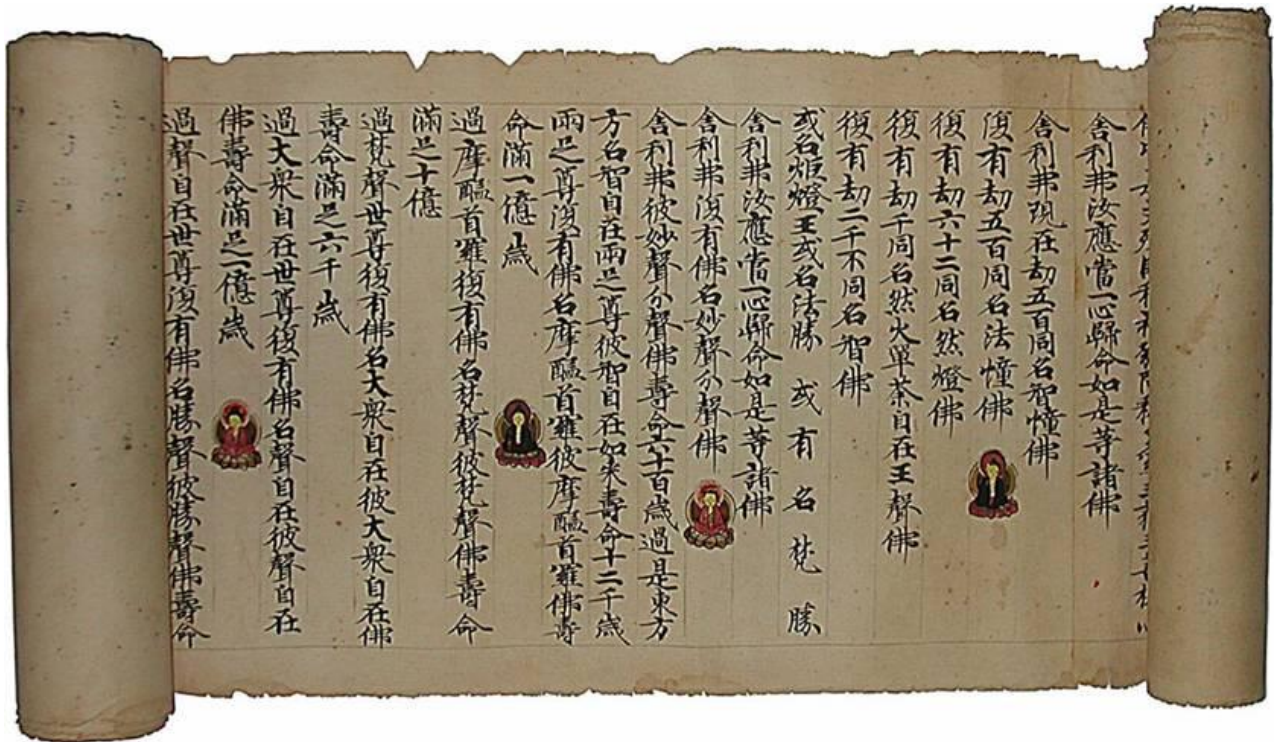

Єгипетська Книга Мертвих

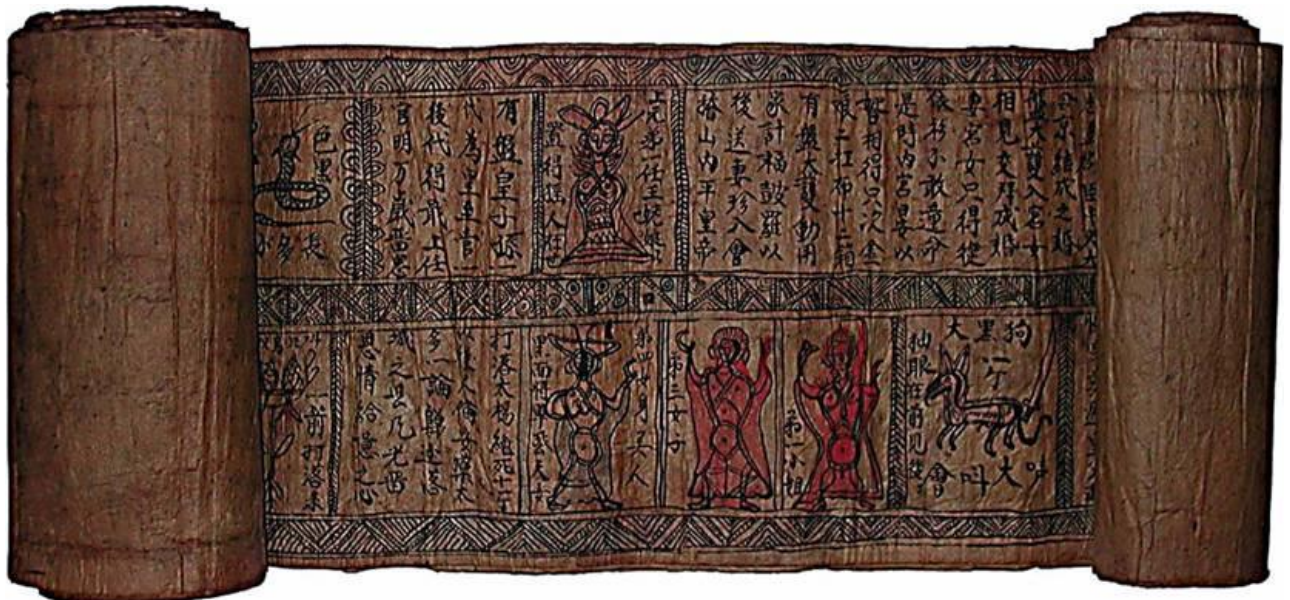

Великий Сфінкс на західному березі Нілу в Гізі — найдревніша монументальна скульптура, збережена на Землі. Висічена з монолітної вапняної скелі у формі сфінкса — лежачого на піску лева, обличчю якого додана портретна схожість з фараоном Хефреном (близько 2575—2465 рр. до н. е.), похоронна піраміда якого знаходиться поблизу. Довжина статуї — 73 метри, висота — 20 метрів; між передніми лапами колись розташовувалося невелике святилище.

Китай

Імена Будди 10 ст.

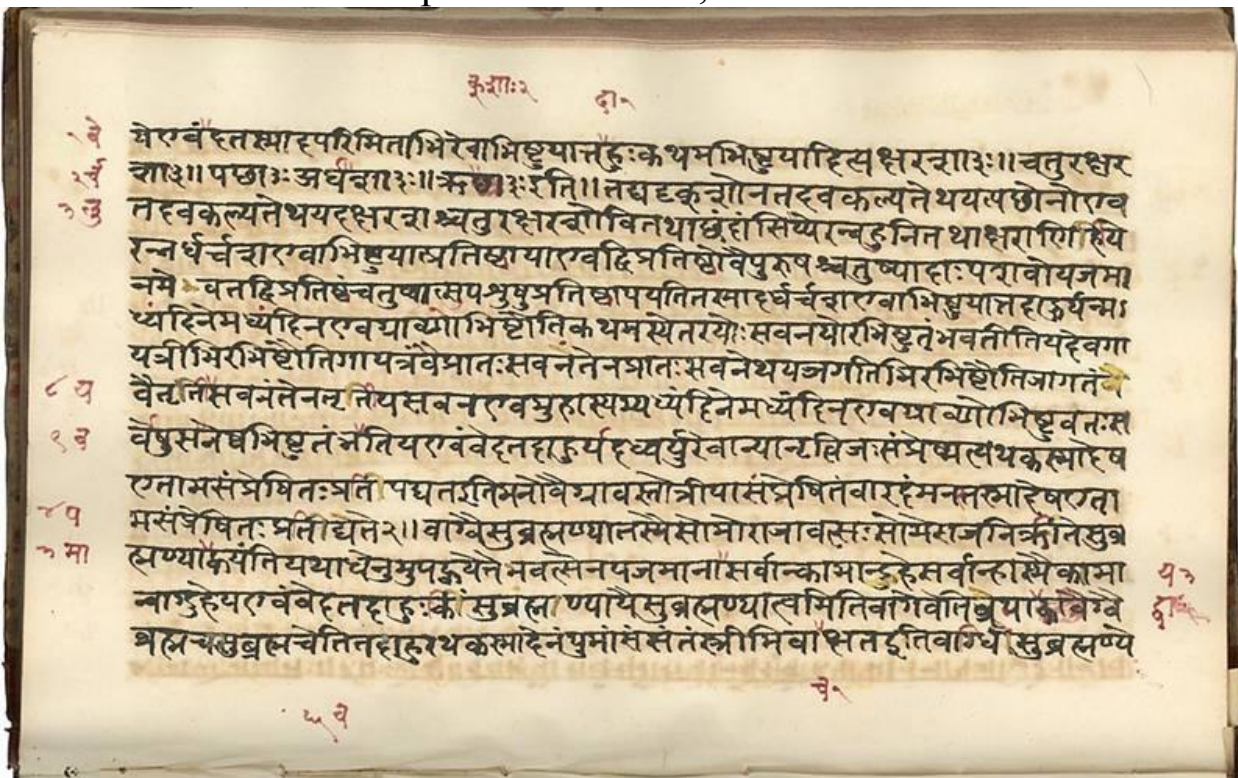

Міф про Яо, початок 19 ст.

Індія

Храм Лакшманы, 9-11 ст.

Брахман, Індія, 1800 р.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

Привітання викладача зі студентами.

Перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів (до 5 хв.).

Тема заняття. Культура Стародавнього Сходу.

План.

1. Стародавні цивілізації на території Передньої Азії.
2. Шумеро-Вавилонська культура та її особливості.
3. Культура Стародавнього Єгипту.
4. Своєрідність культурної старовини Індії та Китаю.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв.).

Контроль підготовки студентів до заняття проводиться комбінованим методом:

1. Письмове опитування, запитання на картках (додаються).
2. Фронтальне опитування:
 - Від чого залежить розвиток культурних досягнень людства?
 - Вивчаючи традиції світової і вітчизняної культури, що можуть зробити сучасники?
 - Які були знайдені таблиці з медичним текстом в Месопотамії?
 - Назвіть основні досягнення в шумерській культурі.
 - Як називалось шумерське письмо?
 - Які були зроблені анатомічні рисунки у Вавилонії і Ассирії?
 - Чим характеризується релігія Стародавнього Єгипту?
 - Які художні елементи використовували в живописі у стародавній Індії?
 - Що вважали індійські лікарі центром життя людини?
 - Чим характеризується мистецтво стародавнього Китаю?

3. Застосовується метод „Ажурна пилка”.

А) Вступ (викладач).

В) Колективна робота.

Підготовчий етап.

Кожна група з шести осіб отримала домашнє завдання відповідно до пунктів плану, опрацювала його.

Група 1. Особливості культурної еволюції Стародавнього Сходу.

Група 2. Досягнення культури Месопотамії та Стародавнього Єгипту.

Група 3. Своєрідність культурної старовини Індії та Китаю.

Експертні групи складаються викладачем таким чином, щоб у кожній новій групі було по одному представнику від кожної домашньої групи. Учасник домашньої групи стає експертом з окремого питання і доповідає з цього питання на засіданні експертної групи. Коли у експертних групах заслухано всі питання і обговорено їх, експерти повертаються у свої домашні групи. Відбувається засідання домашніх груп. Кожне питання обговорюється у групі через призму проблеми: “У чому проявляється своєрідність мистецтва країн Стародавнього Сходу та його триєдність: каліграфія, поезія, живопис” – і виробляє з цього приводу спільне для групи рішення.

4. Конкурс „Історичне лото”.

Порядок проведення. Студентам роздаються картки. Потрібно вибрати ті, на яких вказані ознаки, характерні для культури Індії (перша команда) та культури Китаю (друга команда). Обидві групи виконують два завдання.

Індія	Китай
Культура „Рігведи"	Шан Тан
Брахманізм	Конфуціанство
Індуїзм	Шіцзін
Станово-кастова система	Сима Цянь
Варни	Тайнін
Брахмани	Датуй
Кшатрії	Буддизм
Вайш'ї	
Шудри	

Оцінювання: бал за кожну правильну відповідь.

5. Рефлексія.

Осмислення процесу і результатів діяльності.

Викладач пропонує студентам оцінити результати семінару, відповівши на запитання:

Що ми робили?

Як ми це робили?

Чи досягли поставленої мети?

Чого нового ми навчилися?

Чи нам усе вдалось?

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5хв.).

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Підсумок заняття: оголошення оцінок з аналізом по кожному студенту.

V. Повідомлення домашнього завдання (2-3хв.).

Підготуватися до семінарського заняття на тему: „Культура Античності”.

Питання:

1. Культура Античного світу.
2. Етапи розвитку давньогрецької культури.
3. Культура Стародавнього Риму.

VI. Завдання для самостійної позааудиторної роботи.

Після цієї самостійної роботи студенти повинні :

знати:

1. Основні етапи розвитку культури Античності;
2. Основні терміни та поняття, які стосуються культури Античності;
3. Закономірності культурного процесу, який відбувався у Греції та Римі;
4. Особливості розвитку культури, політики, економіки та медицини в античну добу.

вміти:

1. Характеризувати основні періоди розвитку культури Античності;
2. Визначати основні етапи розвитку Античної культури;
3. Аналізувати, який вплив на розвиток міфологічних уявлень мали релігійні вірування;
4. Диференціювати системні зв'язки всіх складових культури.

Теми рефератів.

1. Вплив християнства на подальший розвиток культури.
2. Система виховання й освіти.
3. Римський інженерний геній.
4. Мистецтво Античності.
5. Розвиток медицини.

Робота з джерелами.

1. Проаналізуйте джерела, наведіть факти, пов'язані з розвитком медичних знань в античний період.
2. Які медичні досягнення пов'язані з Авл Корнелієм Цельсом?

Історичні джерела.

Антична практична медицина. Греція.

Медицина розвивалася з найдавніших часів. У класичний час в Афінах були народні лікарі, які повинні були безкоштовно лікувати бідних. Набори грецьких медичних інструментів дійшли з Херсонеса Таврійського. Своєрідними медичними центрами були храми бога Асклепія, жерці якого володіли медичними знаннями. Головним діагностичним засобом була так звана інкубація - хворих залишали на ніч у храмі, їм увісні з'являвся Асклепій і пояснював причини хвороби, а на ранок жерці на підставі розповіді пацієнта давали свої рекомендації. Лікували в основному різними дієтами і цілющими водами, велике значення мало і самонавчання хворого. По свідоцтвах античних авторів розвивалися і спеціальні галузі медицини (хірургія, офтальмологія). Ліки лікарі готували самі. У час еллінізму своїми лікарями славився острів Кіс, багато хто з них згодом продовжив свої дослідження при Мусейоні в Александрії Єгипетській. Розвивалася в давнину і теоретична медицина. Особливо знамениті були Гіппократ Афінський, Праксагор Косський, у період еллінізму - Герофіл Халкедонський.

Е.В.Никитюк. Быт античного общества.
Учебно-методическое пособие по спецкурсу.
Санкт-Петербург, 2005.

Авл Корнелій Цельс.

Авл Корнелій Цельс (лат. Aulus Cornelius Celsus, бл. 25 р. до н.е. — бл. 50 р. н.е.) — римський філософ і лікар. Залишив після себе близько 20 книг з філософії, риторики, права, сільського господарства, військової справи і медицини. У працях з медицині зібрав найдостовірніші знання з гігієни, дієтики, терапії, хірургії і патології. Заклав основу медичної термінології. Ввів у хірургію лігатуру для перев'язки кровоносних судин. У психіатрії відомий як автор терміну «делірій». Володіючи ерудицією, придбаною старанним вивченням грецьких джерел, Цельс склав енциклопедію («Artes»), філософію, що обіймала собою риторику, юриспруденцію, сільське господарство, військове мистецтво і медицину. Зберігся лише відділ про медицину у вигляді трактату у 8 книгах («De medicina»), що викладає дієтику, патологію, терапію і хірургію на підставі грецьких джерел, переважно Гіппократа і Асклепіада. Хірургія викладена частково і на підставі власної практики. Це єдине медичне джерело, що дійшло до нас від кращих часів римської літератури. За чистоту і витонченість мови Цельса називають Цицероном серед лікарів.

Тема заняття 3. Культура Античності.

Вид заняття: семінарське заняття.

Тривалість заняття: 90хв.

Навчальна мета: Перевірити та закріпити вивчений студентами матеріал про розвиток культури античного світу.

Виховна мета: Виховувати зацікавленість до культури, побуту, традицій інших народів та цивілізацій.

Розвивальна мета: Розвивати вміння аналізувати, систематизувати матеріал про основні етапи розвитку античного світу. Виробляти ораторські вміння, які проявляються у діалогах, дискусіях, дебатах.

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: соціологія, культурологія.

Забезпечувані дисципліни: історія, філософія, соціологія, економічна теорія.

Навчально-методичне забезпечення заняття.

Наочність: „Карта світу”, „Карта Античного світу”.

Роздатковий матеріал: запитання на дидактичних картах.

Технічні засоби навчання: кодоскоп, мультимедіа, відео: документальний фільм „80 чудес світу”, – колекція № 80; документальний фільм „Мифы и легенды древнего мира”, – Росія.: коллекционное издание, „Мега Видео”, – Санкт-Петербург, – 2007г.

Методи: фронтальне опитування, конкурс „Історичне лото”, гра „Акваріум”, „Рефлексія”.

Рекомендована література.

Основна:

1. Античность как тип культуры. М., 1988.
2. Антична культура і вітчизняна філософська думка. К., 1990.
3. Бобахо В.А., Левикова С.И. Культурология. – М., – 2002.
4. Бокань В.А. Культурология. – К., 2000.
5. Боннар А. Греческая цивилизация. М., 1992.
6. Бублер В.С. Цивилизация і культура. – М., – 1993.
7. Гуревич И.С. Культурология: Учебное пособие. – М., 1996.
8. Культура древнего мира. Т. 1, 2. М., 1985.
9. Кнобе Г. С. Древний Рим — история и современность. М., 1986.

Додаткова:

1. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима М., 1990.
2. Левек П. Эллинистический мир. М., 1989.
3. Лосев А. Ф. Философия, мифология, культура. М., 1991.
4. Парандовський Я. Міфологія. Вірування та легенди стародавніх греків і римлян. К., 1977.
5. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. Харків, 1990.

Електронний ресурс:

1. Культурологія – Гриценко Т.Б. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// studentbooks. com. ua / content / view / 129 / 46 /](http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/)
2. Українська та зарубіжна культура: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — 367 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// studentbooks. com. ua / content / view / 151 / 46 / 1 / 0 /](http://studentbooks.com.ua/content/view/151/46/1/0/)
3. Греченко В. А., Чорний І. В., Кушнерук В. А., Режко В. Історія світової та української культури: Підруч. для вищ. закл. освіти. - К.: Літера, 2000. - 464 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uchebnikfree.com/page/istkulturi/ist/ist-7--idz-ax237--nf-4.html>

Внутрішній розпис килика майстра Ксенокла. Геракл і Тритон, оточені танцюючими nereїдами. Бл. 560 р. до н.е.

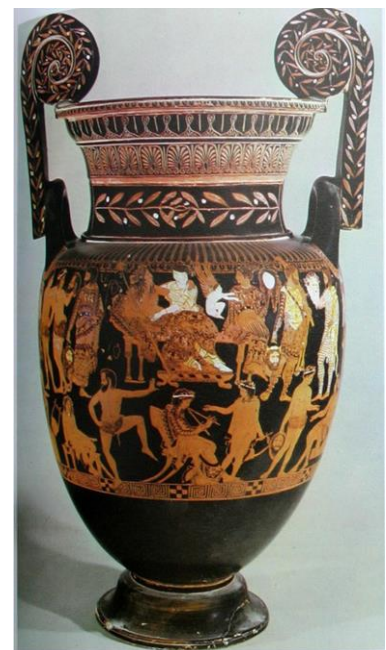
Дуріс. Перед купанням. бл.70 р. до н.е.

Греція – Афіни, Акрополь. 2800-2300 рр. до н.е.

Аттичний кратер майстра Ніобідів. Геракл серед героїв.
Бл. 460 р. до н.е.

Аттичний кратер з волютами майстра Промаса. Діоніс й Аріадна з групою сатирів. Бл. 410 р. до н.е.

Колізей. Арена. 72-80 рр. н.е.

Колізей (амфітеатр Флавіїв). Рим.

Колізей. Макет.

Ваза. Древня Греція. Кровопускання. Лувр.

Фреска. Видалення стріли. Помпеї.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

Привітання викладача зі студентами.

Перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів (до 5 хв.).

Тема заняття. Культура Античності.

План.

1. Культура Античного світу.
2. Етапи розвитку давньогрецької культури.
3. Культура Стародавнього Риму.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв.).

Контроль підготовки студентів до заняття проводиться комбінованим методом:

1. Письмове опитування, запитання на картках (додаються).
2. Фронтальне опитування:
 - Назвіть основні етапи розвитку давньогрецької культури.
 - Який пантеон богів мали стародавні греки?
 - В якому періоді розвитку суспільства були написані „Іліада” та „Одісея”?
 - Кого в Стародавній Греції називали „Богом медицини”?
 - Які досягнення грецької культури вплинули на культуру Стародавнього Риму?
 - Назвіть основні етапи розвитку Стародавнього Риму.
 - Порівняйте, як розвивалась освіта в Стародавній Греції та Римі.
 - Що послужило в історії медицини Стародавньої Греції для емблеми сьогodнішньої практичної охорони здоров'я світу?
 - Які морально-етичні норми вміщує в собі «Клятва Гіппократа»?

3. Застосовується конкурс „Історичне лото”.

Порядок проведення. Студентам роздаються картки. Потрібно вибрати ті, на яких указані ознаки, характерні для культури Греції (перша команда) та культури Риму (друга команда). Обидві групи

виконують два завдання.

Греція	Рим
колона Траяна	Поліси
Колізей	Александрійська школа.
Луцій Анней Сенека	Родоська школа
Етрусський період	Олімп
Аїд	Егейський (крито-мікенський)
Арістотель	період
Аристократична республіка	Афіни
	Зевс

Оцінювання: 1 бал за кожен правильну відповідь.

3. Гра Акваріум.

Кожна група посилає свого представника в „Акваріум” – бажано місце в аудиторії на підвищенні. Проблема “Чи була Римська імперія спадкоємницею Греції?” дискутується представниками домашніх груп. При потребі викладач використовує паузу, для того щоб студенти могли отримати консультації від своїх груп.

Підведення підсумків. Викладач підводить підсумок дискусії і просить кожного студента закінчити речення „Я вважаю, що Римська імперія була спадкоємницею Греції тому, що...” тим аргументом, який він вважає найбільш вдалим.

4. Рефлексія.

Осмислення процесу і результатів діяльності.

Викладач пропонує студентам оцінити результати семінару, відповівши на запитання:

Що ми робили?

Як ми це робили?

Чи досягли ми поставленої мети?

Чого нового ми навчились?

Чи нам все вдалось?

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5хв.).

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Підсумок заняття: оголошення оцінок з аналізом по кожному студенту.

V. Повідомлення домашнього завдання (2-3хв.).

Підготуватися до семінарського заняття на тему: «Культура Нового часу, Просвітництва».

Питання:

1. Культура Реформації і Просвітництва.
2. Стилi художньої культури: бароко і класицизм.
3. Творчість італійського скульптора Л.Берніні.
4. Живопис Д.Веласкеса, А.Дюрера, М.Караваджо, П.Рубенса.
5. Епоха Просвітництва.
6. Криза культури Нового часу.

VI. Завдання для самостійної позааудиторної роботи.

Після цієї самостійної роботи студенти повинні

знати:

1. Основні етапи розвитку культури Реформації і Просвітництва;
2. Основні стилі художньої культури: бароко і класицизм;
3. Закономірності культурного процесу, який відбувався у період класицизму;
4. Особливості архітектурного розвитку;
5. Відмінності живопису Д.Веласкеса, А.Дюрера, М.Караваджо, П.Рубенса.

вміти:

1. Характеризувати основні періоди розвитку культури Реформації та Просвітництва;
2. Визначати основні етапи розвитку бароко і класицизму;
3. Аналізувати, який вплив на розвиток скульптурного мистецтва мали праці скульптора Л.Берніні;
4. Аналізувати причини культурної кризи Нового часу.

Теми рефератів.

1. Охарактеризуйте культуру Середньовіччя.
2. Охарактеризуйте середньовічну культуру Візантії.
3. Морально-етичні якості медиків Середньовіччя.
4. Культура Відродження.
5. Титани італійського відродження.
6. Література і епос епохи реформації.
7. Стил ь бароко.
8. Теоретичні принципи класицизму в творчості Н.Буало.
9. Драматургія Ж.Расіна і Ж.Мольєра.
10. Жан-Жак Руссо і Ш.-Л.Монтеск'є.

Тема заняття 4. Культура Нового часу, Просвітництва.

Вид заняття: семінарське заняття.

Тривалість заняття: 90хв.

Навчальна мета: Перевірити та закріпити вивчений студентами матеріал про розвиток культури Нового часу та Просвітництва.

Виховна мета: Виховувати зацікавленість студентів до пізнання нових фактів, що стосуються змін та розвитку періодів культури, та їх вплив на розвиток моральних якостей особистості.

Розвивальна мета: Розвивати вміння аналізувати, систематизувати матеріал про основні етапи розвитку культури. Виробляти вміння працювати з джерелами. Розвивати комунікативні властивості.

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: соціологія, історія, культурологія.

Забезпечувані дисципліни: історія, філософія, соціологія, економічна теорія.

Навчально-методичне забезпечення заняття.

Наочність: „Карта світу” .

Роздатковий матеріал: запитання на дидактичних картах.

Технічні засоби навчання: кодоскоп, мультимедіа, відео відео: Большая Энциклопедия Кирилла и Мефодия. – ООО „ Кирилл и Мефодий”, – М.: 2008.; документальний фільм „Замки”, – Росія.: коллекционное издание, „Мега Видео”, – Санкт-Петербург, – 2007г; „Барокко”, - Рівне, „Українська мультимедійна спілка,, – 2005р.

Методи: фронтальне опитування, конкурс гра „Акваріум”, „Навчаючи-вчуся”, „ Мікрофон”, „Рефлексія”.

Рекомендована література.

Основна:

1. Бокань В.А. Культурологія. Навч. Посіб. – К.: МАУП, – 2000.
2. Викторов В.В. Культурология: Учебное пособие. – М.: Издательство „Экзамен”, – 2002.
3. Костюк Г. Зустрічі і прощання. Спогади. – Едмонтон. – 1987.
4. Левчук Л.Т. та ін. Історія світової культури. – К.: Либідь, – 2000.
5. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. Харків, – 1990.

Додаткова:

1. Маланюк Є. Земна Мадонна: Вибране. – Братіслава; Пряшев; Лондон, – 1991.
2. Митці України. Енциклопедичний довідник. – К., – 1992.
3. Основи законодавства України про культуру//Укр. культура. 1992. № 6.
4. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. – К., – 1993.

Електронний ресурс:

1. Просвітництво Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс] – Режим доступу - <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Культурологія – Гриценко Т.Б. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/>
3. Українська та зарубіжна культура: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — 367 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/151/46/1/0/>

Новий час. Просвітництво

Берніні. Фонтан чотирьох рік. (1648-1651 рр.) Площа Навона, Рим.

Берніні. Надгрібок Людовики Альбертоні. 1671-1674 рр.

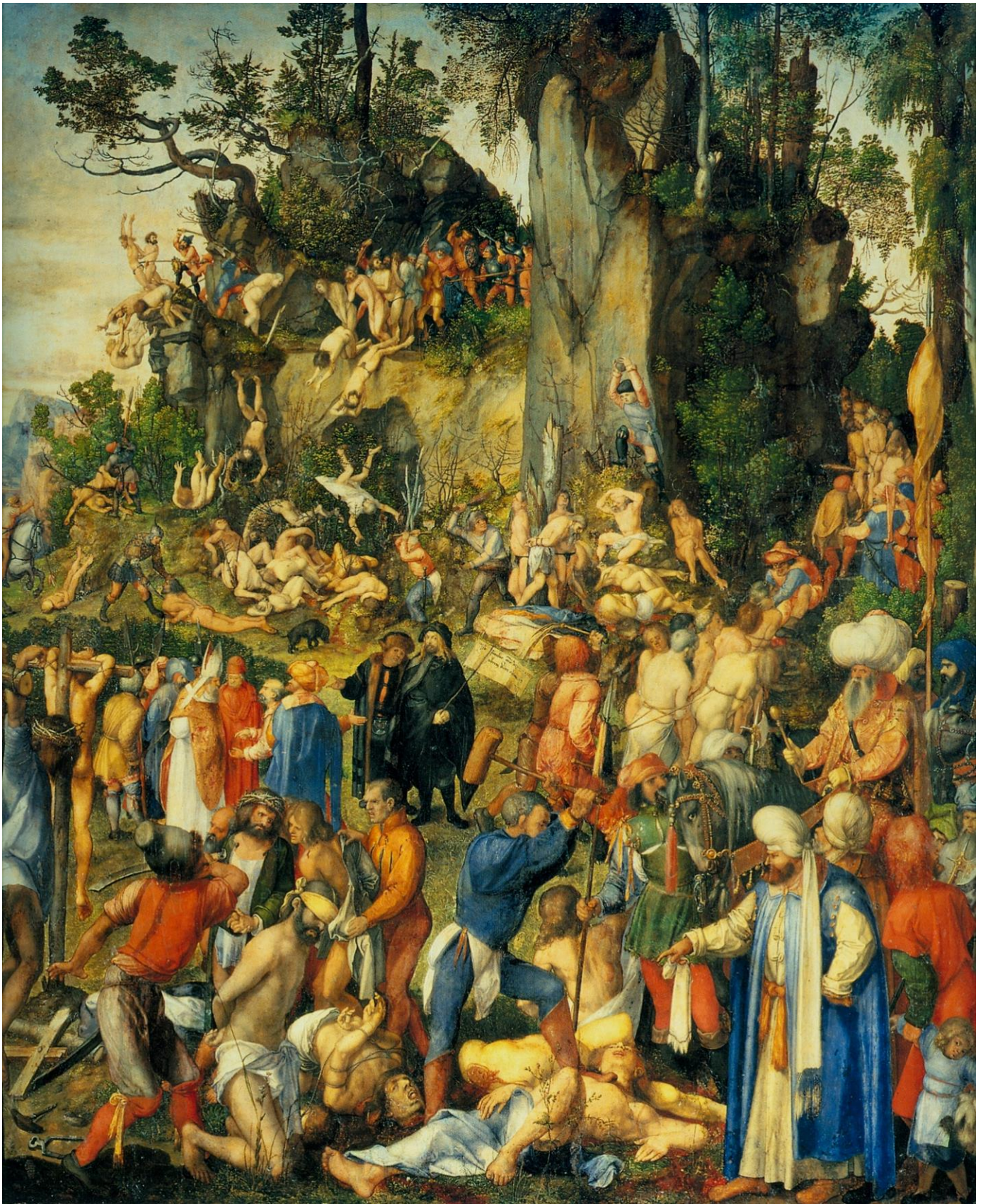
Берніні. Аполлон і Дафна 1622-1625 рр.

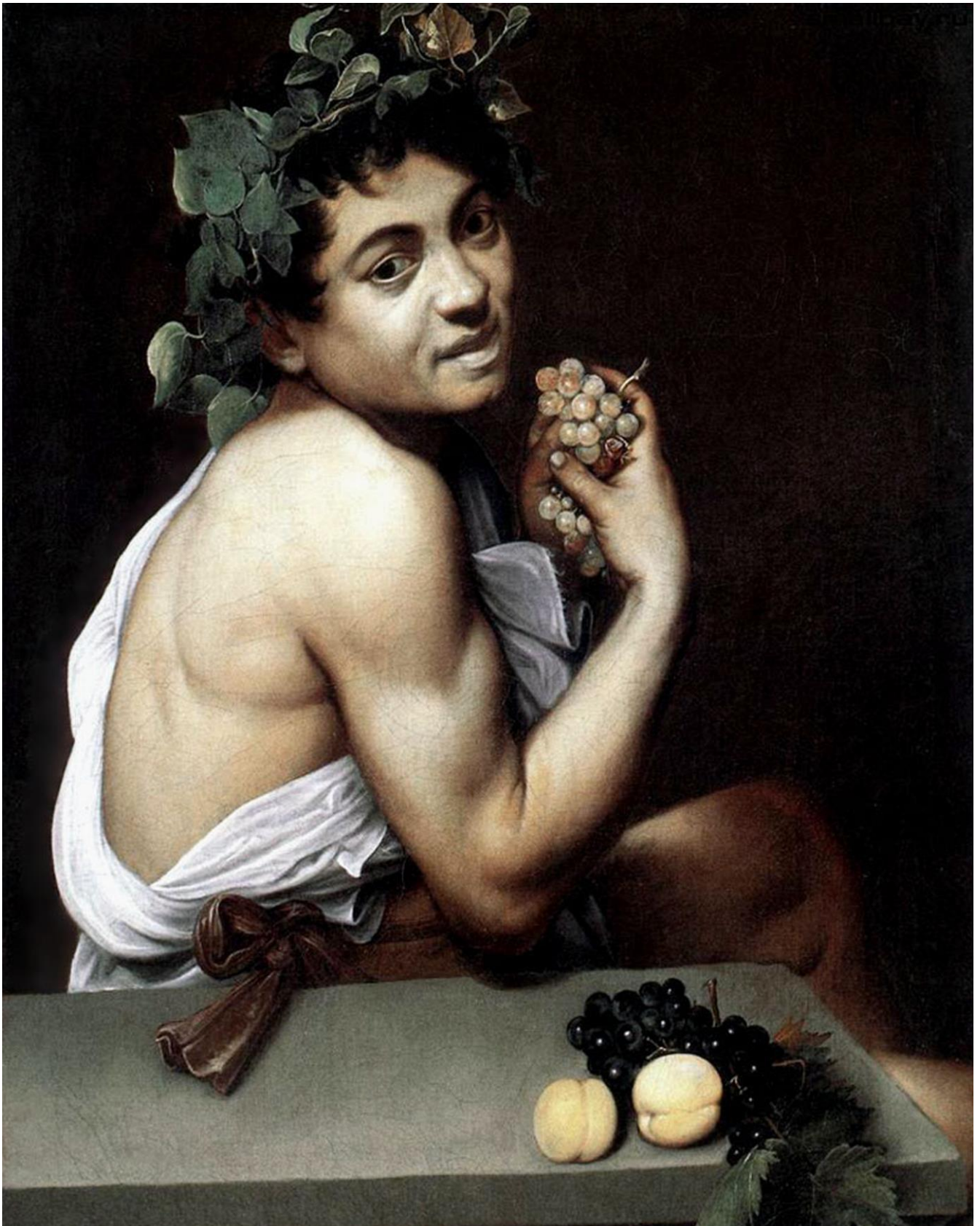
Берніні. Екстаз святої Терези. Церква Санта Марія Делла Вітторія.
(1645–1652рр.)

Альбрехт Дюрер. Автопортрет. 1493 г. Лувр.

Альбрехт Дюрер. Мучеництво 10 000 християн. 1508 р.
Музей історії Мистецтв. Відень.

Караваджо Микеланджело. Маленький хворий Вакх. 1593 р.
Галерея Боргезе, Рим.

Пітер Пауль Рубенс. Автопортрет с Ізабелюю Брант. 1609-1610 рр.

Дієго Веласкес. Інфанта Маргарита Австрійська. 1660 р.

Дієго Веласкес. Портрет папи Інокентія Х, 1650 р.

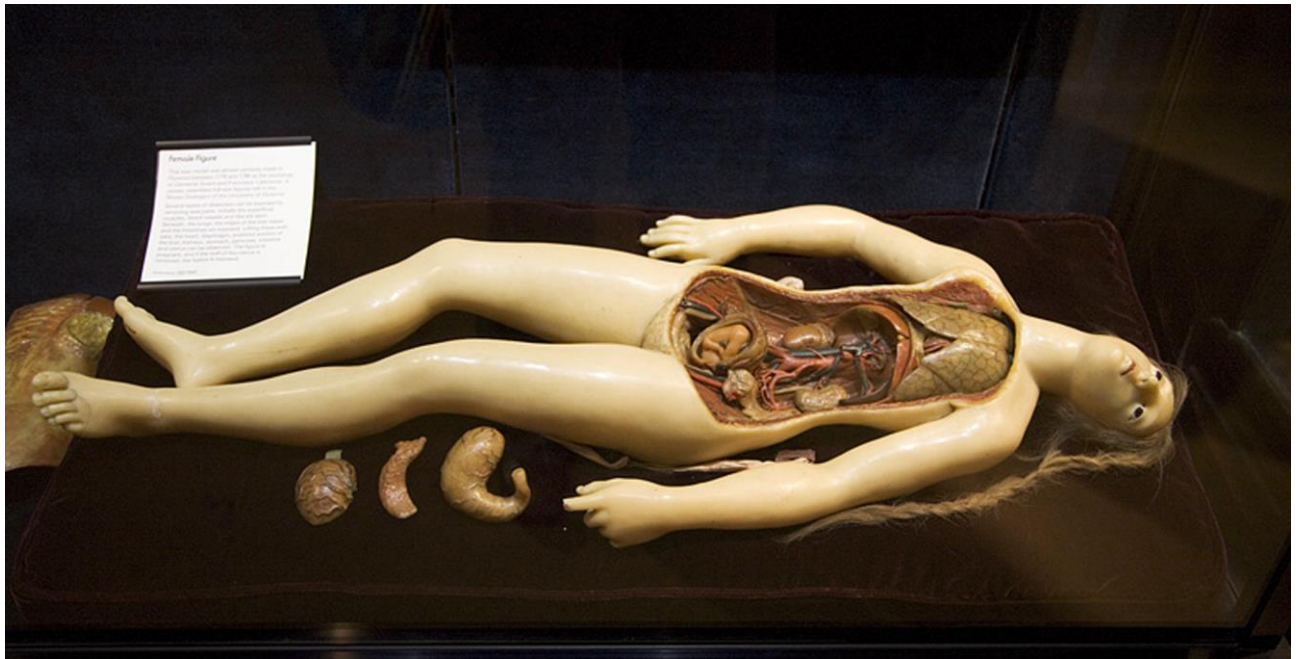
Дієго Веласкес. Венера з дзеркалом. 1647-1651 рр.

Дієго Веласкес. Бахус бл. 1628-1629 рр.

Гравюра. Гебаммен Бух. 1628 р.

Анатомічний манекен Венери, Клементе Сузіні, 1782 рік. Флоренція, Італія.

Сцена пологів. Невідомий французький художник. Близько 1800 р.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

Привітання викладача зі студентами.

Перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів

(до 5 хв.).

Тема заняття. Культура Нового часу, Просвітництва.

План:

1. Культура Реформації і Просвітництва.
2. Стилi художньої культури: бароко і класицизм.
3. Творчість італійського скульптора Л.Берніні.
4. Живопис Д.Веласкеса, А.Дюрера, М.Караваджо, П.Рубенса.
5. Епоха Просвітництва.
6. Криза культури Нового часу.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв.).

Контроль підготовки студентів до заняття проводиться комбінованим методом:

1. Письмове опитування, запитання на картках (додаються).
2. Фронтальне опитування:
 - Охарактеризуйте поняття „середні віки”.
 - Які особливості розвитку середньовічної культури Західної Європи?
 - Поясніть специфіку візантійського мистецтва.
 - Охарактеризуйте ознаки культури Відродження.
 - Які світоглядні засади наукової революції VII ст.
 - З'ясуйте світоглядні засади культури Нового часу.
 - Охарактеризуйте суспільно-політичні умови даного періоду.
 - Які особливості розвитку художньої культури VII ст.?
 - Охарактеризуйте ознаки бароко.
 - Охарактеризуйте течію класицизму.
 - Яких видатних архітекторів стилю класицизму ви знаєте?
 - В живописі яких митців втілювалась ідея класицизму?

3. Гра „Акваріум”.

Кожна група посилає свого представника в „Акваріум”. Проблема „Які події призвели до кризи культури Нового часу ?” дискутується представниками домашніх груп. При потребі викладач використовує паузу для того, щоб студенти могли отримати консультації від своїх груп.

Підведення підсумків. Викладач підводить підсумок дискусії і просить кожного студента закінчити речення „Я вважаю, що кризу культури Нового часу було зумовлено...” тим аргументом, який він вважає найбільш вдалим.

4. „Навчаючи – вчуся”.

Даний метод використовується для закріплення студентами отриманих знань. Цей метод формує у студентів уявлення про загальну картину понять і фактів, що їх необхідно вивчити, та підвищує інтерес до навчання.

Необхідний час: 20хв.

Для роботи готуються картки з текстами для кожного студента. Протягом кількох хвилин вони мають прочитати інформацію, подану на картках. Після ознайомлення з матеріалом студенти мають ознайомити зі своєю інформацією інших одногрупників, при цьому вони можуть ходити по аудиторії. Кожен студент має право говорити лише з однією особою, ознайомлюючи партнера зі своєю інформацією та отримуючи у відповідь іншу. Студенти мають охопити максимальну кількість інформації, а після закінчення цієї вправи донести її до присутніх. Викладач на дошці записує тезисно отриману інформацію та підбиває підсумки.

5. „Мікрофон”.

Підготовчий етап: викладач ставить запитання групі, при цьому пропонується студентам предмет, який асоціюється з мікрофоном. Це може бути ручка, або лінійка. Студенти передаватимуть його один одному, по черзі беручи слово. Виступаючий має говорити чітко і лаконічно, не більше 1 хвилини.

Подані відповіді не коментуються і не оцінюються. Цей метод опитування дає можливість кожному студенту висловити стисло, по черзі свою думку чи позицію.

6. Рефлексія.

Осмислення процесу і результатів діяльності. Викладач пропонує студентам оцінити результати семінару, відповівши на запитання:

Що ми робили?

Як ми це робили?

Чи досягли поставленої мети?

Чого нового ми навчились?

Чи нам все вдалось?

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5хв.).

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Підсумок заняття: оголошення оцінок з аналізом по кожному студенту.

V. Повідомлення домашнього завдання (2-3хв.).

Підготуватися до семінарського заняття на тему: Культура Київської Русі.

Питання:

1. Історичні передумови виникнення української культури
2. Язичницька культура Київської Русі.
3. Запровадження християнства та його вплив на культуру Київської Русі.
4. Книжна справа.
5. Освіта, наукові осередки, архітектура Київської Русі.

VI. Завдання для самостійної позааудиторної роботи.

Після цієї самостійної роботи студенти повинні

знати:

1. Основні етапи розвитку Київської Русі;
2. Слов'янські об'єднання, які заселяли територію України, специфіка їх господарського життя та побуту;
3. Особливості розвитку культури на території Київської Русі та за її межами;
4. Вплив іноземних загарбників на процес розвитку української культури;
5. Причини розпаду могутньої держави Київської Русі.

вміти:

1. Характеризувати основні періоди культурного розвитку Київської Русі;
2. Аналізувати та пояснювати причини розпаду Київської Русі ;
3. Аргументувати свою думку щодо політичних реформ київських князів та їх вплив на розвиток культури;
4. Аналізувати, який вплив на подальший розвиток культури мала християнська релігійна політика Володимира Великого.

Теми рефератів:

1. Європейська культура XIX-XX ст.
2. Дати характеристику театрального мистецтва Київської Русі.
3. Проаналізувати процес християнізації Русі та його вплив на розвиток культури.
4. Охарактеризувати період боротьби Київської Русі з монголо-татарами та його негативний вплив на розвиток Київської Русі.
5. Образотворче мистецтво: іконопис, фреска, мозаїка, книжкова мініатюра.
6. Вплив античності на культуру Київської Русі.
7. Місце і значення культури Київської Русі у європейській культурі.
8. Розвиток медичних знань в Київській Русі.

Завдання:

1. заповніть таблицю „Запровадження християнства”.

Передумови	Причини	Значення
------------	---------	----------

2. заповніть таблицю „Реформи князя Володимира”

Назва реформи	Основні заходи	Результати	Значення
---------------	----------------	------------	----------

3. заповніть таблицю „Реформи Ярослава Мудрого”

Назва реформи	Основні заходи	Результати	Значення
---------------	----------------	------------	----------

Робота з джерелами.

1. Використовуючи джерело „Повість врем'яних літ”, встановіть, на якій території проживали ранні слов'яни.

2. Посилаючись на дане джерело, опишіть побут та вірування східних слов'ян.
3. Занотуйте висловлювання автора „Повісті врем'яних літ” щодо міжнародних відносин східних слов'ян.
4. Порівняйте перекази про життя і побут східних слов'ян, використовуючи переклад книги Маврикія Стратега „Стратегікон”, „Книгу дорогоцінних скарбів” Абу Алі Ахмеда Ібн Омар Ібн Даста і „Повість врем'яних літ”.

Історичні джерела.

Із „Повісті врем'яних літ”.

Походження і розселення слов'ян (перші століття нашої ери).

„Повість врем'яних літ” – найдавніший серед давніх літописів, що збереглися до наших днів. Названий так за вступним реченням: „Ось повісті минулих літ, звідси пішла Руська земля...” Літописання в Київській Русі розпочалося наприкінці X – на початку XI ст. Порічні статті з часом були об'єднані в перший давньоруський літописний звід 1037–1039 рр. створений за часів Ярослава Мудрого (1019–1054). Згодом було складено Новгородський звід (1050) і два київських (1073 і 1095). „Повість” мала три редакції. Перша, ймовірно, складена Нестором літописцем у Києво-Печерському монастирі приблизно 1111 р. За розпорядженням князя Володимира Мономаха (1113–1125) літопис було відредаговано у Видубицькому монастирі (1116 і 1118). Для сучасників збереглася редакція 1118 р. „Повість” є основним джерелом з історії східного слов'янства і Київської Русі з перших століть нашої ери до початку XII ст.

По довгих временах сіли словени по Дунаю, де нині Угорська земля і Болгарська. Від тих словен розійшлися по землі і прозвалися іменами своїми, де хто сів, на якому місці. Хто прийшов і сів на ріці Мораві, то й прозвалися морави, а інші нареклися чехами. А се ті ж словени: хорвати білії, серп і хутани. Коли на дунайських словен найшли волохи, і сіли на їхніх землях, і чинили над ними насильство, словени ж ті прийшли і сіли на Віслі і стали називатися ляхами, а від тих ляхів пішли інші назви — поляни, ляхи другії — лютичі, інші — мазовшани, ще інші — поморяни. Також і ті словени, що прийшли і сіли по Дніпру, нареклися поляни, а другії — деревляни, оскільки сиділи в лісах; а інші сиділи межі Прип'яттю і Двіною і називалися дреговичі; ще інші жили на Двіні і називалися полочани від назви річки Полота, що впадає в Двіну. Від неї і прозвалися — полочани.

Словіни ж сиділи побіля озера Ілмера, називалися своїм іменем, і збудували город, і нарекли його Новгород; а другії ж сиділи по Десні, по Семі, і по Сулі і називалися сівера.

І так розійшовся словенський народ, його іменем і грамота названа словенською.

Всі мають звичаї свої, і батьківські закони, і перекази, кожен норів свій. Поляни своїх батьків обичаї мають, тихі й покірливі, і стидливість до снох своїх, і до сестер, і до матерів своїх. І снохи до

свекрів і діверів своїх велику стидливість виявляють. І брачні обичаї мають: не ходить жених по невісту, а приводять її ввечері, а наступного дня приносять, що за нею дадуть. А деревляни жили позвіриному, жили по-скотськи: і убивали один другого, їли все нечисте, і брачення у них не бувало, а умикали дівиць біля води. А радимичі, і в'ятичі, і сіверо один обичай мали: жили в лісі, як всякий звір, їли все нечисте, і соромослів'я в них при батьках і при снохах. І брачення у них не бувало, а ігрища між селами. І сходилися на ігрища, на танцювання, і на всі бісівські пісні, і тут умикали собі жінок, хто з якою зговориться; мали ж по дві і по три жони. А коли хто помирав, творили над ним тризну, опісля робили вогнище велике, і клали на вогнище померлого [в колоді] — і спалювали. Потім збирали кості, вкладали в невеликий посуд і виставляли на стовпі на путях, як то роблять в'ятичі і зараз.

Такого ж звичаю дотримувались і кривичі та інші поганії, що не відали закону божого, а самі творили для себе закон.

Визначте території розселення слов'янських племен, згаданих у тексті. Які з них мешкали на землях сучасної України?

Проаналізуйте побут та вірування слов'ян.

Заснування Києва

Поляни ж жили осібно і володіли родами своїми, і до цих братів, отже, були поляни, і жили кожен з родом своїм, на своїх місцях, і володів кожен родом своїм.

І були три брати. Одному ім'я Кий, а другому — Щек, а третьому — Хорив, і сестра їхня — Либідь. І сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, що й нині зветься Щекавиця, а Хорив — на третій горі, від нього ж прозвалася Хоривиця. І в ім'я брата свого старшого заклали городок і назвали його Київ. І був коло города ліс і бір великий, і були [вони] мисливці на звірів. І тямущі та мудрі були, і називалися поляни, і від них же поляни-кияни і до сьогодні.

*Повість врем'яних літ: Літопис
(За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської,
післяслово, комент. В. В. Яременка.—
К.: Рад. письменник, 1990.—558 с.*

**Із книги Маврикія Стратега „Стратегікон” про життя і
побут слов'ян
(V-VII ст.)**

Маврикій Стратег (інше ім'я Псевдо-Маврикій, 539-602) – візантійський імператор, історик, автор 12-томного твору „Стратегікон”, який містить огляд воєнної історії Візантії та рекомендації візантійським полководцям із військового мистецтва, а також відомості про громадський побут, звичаї та військове мистецтво слов'ян і антів.

Племена слов'ян і антів живуть спільно, і життя їх однакове: вони живуть вільно і не дають нікому поневолити себе або підкорити. Їх дуже багато в країні, і вони досить витривалі, переносять легко і спеку, і холод, і дощ, і неприкритість тіла, і убозтво. До тих, хто приходить до них і користується гостинністю, вони ставляться ласкаво і по-приятельському, привітно зустрічають і проводжають потім від місця до місця, охороняючи тих, хто потребує цього... Тих, хто перебуває в них у полоні, вони не тримають у рабстві безстроково, подібно до інших народів, а обмежують їхнє рабство певним строком, після чого відпускають в їхню землю, якщо вони захочуть, за деяку винагороду або ж дозволяють їм оселитися з ними, але вже як вільним людям і друзям. Цим вони здобувають їхню любов.

Є в них і безліч усяких плодів, складених купами, і найбільш – проса...

...Усі чоловіки озброєні в них невеликими дротиками, по два на кожного, а в деякого, крім того, чудові щити, тільки занадто важкі, які утруднюють рух. Є в них дерев'яні луки і стріли, змочені отрутою... В них нема спільної влади... і в бою не знають правильного строю, але намагаються битися в бойовому порядку.

*Маврикий. Тактика и стратегия.
СПб., 1903. - С.180-181*

**Із книги Абуль-Хасана Алі Ібн Хусейна „Промивальні
золота” про слов'ян і русів (20-50-ті роки X ст.).**

Абуль-Хасан Алі Ібн Хусейн (Аль-Масуді; кінець IX ст. — прибіл. 956-957 рр.) народився в Багдаді, був купцем, для свого часу людиною досить освіченою, багато подорожував, але в Східній Європі не бував. У своїх працях особливу увагу приділяв історичним і географічним питанням. Написав понад 20 творів, відомості для яких брав з різноманітних джерел. Вони стосуються не лише русів

(особливо їх походів), а й хазар.

Слов'яни поділяються на багато народів; деякі з них християни, між ними є також язичники, так само й сонцепоклонники. Живуть вони коло великої ріки, що тече зі сходу на захід. Друга ріка в їхній країні тече зі сходу на захід, поки не вливається ще в іншу ріку, яка приходить з країн Ільгуза.

В їхній країні багато рік, що течуть з півночі. Жодне з їхніх озер не солоне, бо країна їхня далеко від сонця, і вода їхня солодка; вода ж близька до сонця буває солона. Країна, що далі за ними на північ, не заселена через холод і силу-силенну води. Більша частина їхніх племен — язичники, які спалюють своїх мерців і поклоняються їм. Вони мають багато міст, також церкви, де навішують дзвони, в які б'ють молотком подібно до того, як у нас християни б'ють дерев'яним калаталом по дощі. ...

Щодо язичників, які є в країні хазарського царя, то деякі з їхніх племен — слов'яни і руси. Вони живуть в одній з двох половин цього міста і спалюють своїх мерців з їх в'ючною худобою, зброєю і прикрасами. Коли вмирає чоловік, з ним спалюється живою його дружина; коли ж умирає жінка, то чоловік не спалюється; а коли вмирає в них холостий, то його одружують після смерті. Жінки їхні хочуть бути спаленими, щоб увійти з ними [чоловіками] в рай. ...

Постанова столиці Хазарської держави, щоб у ній (столиці) було сім суддів: двоє з них для мусульман, двоє для хазар — ці судять за законом Таури, двоє для тамтешніх християн — ці судять за законом Інджиля, один же з них для слов'ян, русів і інших язичників — він судить за законом язичества, тобто за законом розуму. Коли ж трапляється великий позов, про який вони (судді) уявлення не мають, то вони (язичники) приходять до мусульманських суддів, доносять їм про це і підкоряються рішенню, необхідному за законом ісламу. Серед царів сходу в цих країнах ніхто не держить війська на платні, крім царя хазарського. Всі мусульмани відомі в цих країнах під назвою "народу Ларсії". Руси ж і слов'яни, про яких ми сказали, що вони язичники, складають військо царя і його челядь.

У верхів'ях Хазарської ріки є гирло, яке сполучається з рукавом моря Найдас, що є Руське море; ніхто, крім них [русів], не плаває на ньому, і вони живуть на одному з його берегів. Вони — великий народ, який не підкоряється ні цареві, ні законіві; між ними є купці, які мають зносини з областю булгар. Руси мають у своїй землі срібний рудник, подібний до того срібного ж рудника, що є в горі Банджгіра, у землі Хорасана.

Руси складаються з багатьох народів, які поділяються на порізнені племена. Серед них є плем'я, зване Лудана, — найчисленніше з них; вони подорожують з товарами в країну Андалус, Румію, Кустантінію і Хазар. Після 300 року гіджри (912-913 року н.е.) сталося, що близько 500 кораблів, з яких на кожному було по сто чоловіка (з русів), ввійшли в рукав Найдаса, що сполучається з Хазарською річкою.

Після того як руські судна прибули до хазарських людей, поставлених коло гирла рукава, вони (руси) послали до хазарського царя (послів) просити, щоб вони могли перейти в його країну, ввійти в його ріку і вступити в Хазарське море, яке є також море Джурджана, Табарістана та інших перських країн, як ми вже згадували, з умовою, що вони дадуть йому половину всього, що награвують у народів, які живуть поблизу цього моря. Він же (цар) згодився на це. Тому вони вступили в рукав, досягли гирла ріки і почали підійматись по цій водній смузі, поки не досягли ріки Хазарської, ввійшли по ній у місто Ітіль, пройшли його і дісталися до гирла ріки і місця, де воно впадає в Хазарське море. Починаючи звідси до міста Ітіль – це велика ріка і багатоводна. І руські судна розійшлись по цьому морю; юрби їх [русів] кинулись на Джіль, Дайлем, на міста Табарістана, на Абаскун, що на Джур-джанському березі, на Нафтову країну і в напрямі до Адарбайджана, бо від краю Ардабіля в країні Адарбайджан до цього моря віддаль близько трьох днів дороги. І руси проливали кров, брали в полон жінок і дітей, грабували майно, пускали вершників [для нападів] і палили. Народи, які жили коло цього моря, заголосили, пройняті жахом, бо їм з найдальніших часів не траплялось, щоб ворог ударив на них тут, а" прибували сюди лише судна купців і рибалок. Руси ж воювали з Джілем, Дайлемом і з воєначальником в Ібн абіс-Саджа і досягли нафтового берега в краю Шірвана, відомого під назвою Баку. Вертаючись з прибережних країн, руси повернули на острови, близькі до Нафти, на віддалі кількох миль від неї. Царем Шірвана був тоді Алі Ібн аль-Гайтам. І жителі озброїлись, сіли на кораблі і купецькі судна і вирушили до цих островів; але руси ринули на них, і тисячі мусульман були відбиті і потоплені. Багато місяців руси залишались на цьому морі в такому становищі. ...Після того як вони награвували і їм надокучило це життя, подались вони до гирла Хазарської ріки, послали [послів] до царя хазарського і понесли йому гроші й здобич згідно з їх умовою. Цар же хазарський не має суден, і його люди не звикли до них; в противному разі мусульмани були б у великій

небезпеці від нього. Ларсія ж і інші мусульмани з країни Хазар дізнались про цю справу і сказали хазарському цареві: „Дозволь нам [помститись], бо цей народ напав на країну наших братів — мусульман, проливав їх кров і взяв у полон їхніх жінок і дітей". Не мігши перешкодити їм, цар послав [послів] до русів і сповістив їх, що мусульмани мають намір воювати з ними. Мусульмани ж зібрались і вийшли шукати їх при вході в Ітіль по воді. Коли ж побачили вони одні одних, руси вийшли зі своїх суден. Мусульман було близько 15000 з кіньми і зброєю, з ними було також багато тих християн, що жили в Ітілі. Три дні тривав між ними бій; бог допоміг мусульманам проти русів, і меч знищив їх — хто був убитий, а хто утоплений. Близько ж 5000 їх урятувались і вирушили на суднах у країну, суміжну з країною Буртас, де вони залишили свої судна й отаборились на суші; але одні з них були вбиті жителями Буртаса, а інші потрапили до мусульман у країну Булгар, і ті перебили їх. Порахованих мерців з убитих мусульманами на березі Хазарської ріки було близько 30000. З того року руси не відновляли більше того, що ми описали.

*Історія України в документах
і матеріалах. — Т. 1. — С. 66—68.*

**Із „Книги дорогоцінних скарбів" Абу Алі Ахмеда Ібн Омар
Ібн Даства про слов'ян (30-ті роки X ст.)**

Ця книга маловідомого арабського автора містить опис життя і побуту слов'ян, які мешкали на території сучасної України за часів Київської Русі.

2. ...На самому початку границі країни слов'ян знаходиться місто під назвою Куяб (?). Шлях в їх країну йде степами, землями бездорожними, через струмки й дрімучі ліси. Країна слов'ян – країна рівна і лісиста; в лісах вони й живуть. Вони не мають ні виноградників, ні нив. З дерева виробляють вони щось подібне до глеків, в яких містяться в них і вулики для бджіл, і мед бджолиний зберігається. Це зветься в них сидж, і один глек містить у собі близько десяти кухлів його. Вони пасуть свиней подібно до овець. Коли вмирає хтось з них, вони спалюють труп його. Жінки їх, коли трапляється в них покійник, дряпають собі ножом руки й обличчя. На другий день по спаленні покійника йдуть туди, де воно відбувалось,

збирають попіл і кладуть його в урну, яку ставлять потім на пагорок. Через рік після смерті людини беруть глеків двадцять меду ... і несуть їх на той пагорок, де збирається родина покійного, їдять, п'ють і потім розходяться. Якщо в покійного було три дружини і одна з них твердить, що вона (особливо) любила його, то приносить вона до трупа його два стовпи, і їх забивають сторч у землю, потім кладуть третій стовп уперек, прив'язують посеред цієї перекладки віршовку, стають на лаву, і кінець цієї віршовки (дружина) зав'язує навколо своєї шиї. Коли вона так зробила, лаву приймають з-під неї, і вона лишається повислою, поки не задихнеться і не вмере, а після її кидають у вогонь, де вона й згоряє. Всі вони ідолопоклонники. Найбільше сіють вони просо. Під час жнив беруть вони просяні зерна в ковші, підіймають їх до неба і говорять: "господи, ти, що постачав нам їжу [досі], дай і тепер нам її вдосталь".

Є в них різні лютні, гуслі й сопілки. їх сопілка два лікті завдовжки, лютня ж їх восьмиструнна. Хмільний напій готують з меду. При спалюванні покійників вдаються в буйні веселощі, виявляючи тим самим свою радість з приводу ласки, зроблені йому [покійникові] богом. Робочої худоби в них мало, а верхових коней має лише одна згадана людина. Зброя їх складається з дротиків, щитів і списів; іншої зброї не мають.

Ватажок їх коронується; йому вони коряться і від наказів його не відступають. Житло його міститься в середині країни слов'ян. Згадана вище особа, яку титулюють вони "господарем господарів", зветься в них свят-цар; ця особа стоїть вище від субанеджа (жупана), який є тільки його намісник. Цар цей має верхових коней, не має іншої їжі, крім кобилячого молока. Є в нього теж чудові, міцні й дорогоцінні кольчуги. Місто, де він живе, зветься Джар-ваб (?); у ньому відбувається щомісяця, протягом трьох днів, торг. Холод у їх країні буває такий сильний, що кожний з них викопує собі в землі щось подібне до льоху, до якого приробляють дерев'яну гострокінцеву покрівлю, на зразок [покрівлі] християнської церкви, і на покрівлю накладають землі. В такі льохи переселяються з усією родиною і, взявши трохи дров і каміння, запалюють вогонь і розжарюють каміння на вогні до червоного..., поливають його водою, від чого розходить пара, яка так нагріває житло, що скидають уже одяг. У такому житлі лишаються до весни. Цар їхній об'їжджає їх щороку. Коли в когось з них є дочка, то цар бере собі на рік по одному з її убрань, а якщо син, то цар бере собі теж по одному з його убрань на рік. У кого нема ні сина, ні дочки, той дає на рік по одному

з убрань дружини або служниці. Спіймає цар у державі своїй розбійника, звелить або задушити його, або ж віддає його під нагляд когось з правителів на далеких окраїнах своїх володінь. ...

3. Щодо Русії, то міститься вона на острові, оточеному озером. Острів цей, на якому живуть вони [руси], займає простір на три дні дороги; укритий він лісами й болотами; нездоровий і вогкий до того, що досить стати ногою на землю, і вона вже труситься через велику кількість води в ній. Вони мають царя, який зветься хакан-Рус. Вони роблять набіги на слов'ян, підпливають до них на кораблях, висідають, забирають їх (слов'ян) у полон, відвозять у Хазран і Булгар і продають там... Коли в якогось з них народиться син, то він бере вийнятий з піхов меч, кладе його перед новонародженим і говорить: "Не залишу тобі в спадщину ніякого майна, а будеш мати тільки те, що здобудеш собі цим мечем". Вони не мають ні нерухомого майна, ні міст [або селищ], ні нив; єдиний промисел їх – торгівля соболями, білячим та іншим хутром, який й продають вони бажаним; плату, одержувану грішми, зав'язують дуже міцно в пояси свої. Одягаються вони неохайно; чоловіки носять у них золоті браслети. З рабами поводяться добре і дбають про їхній одяг, бо використовують їх під час торгівлі. Міст у них багато, і живуть вони просторо. До гостей ставляться з пошаною і поводяться добре з іноземцями, які шукають у них захисту, та й з усіма, хто часто в них буває, не дозволяючи нікому зі своїх кривдити або утискати таких людей. Коли ж хтось із них скривдить або утисне іноземця, допомагають останньому і захищають його.

Мечі в них сулайманові. Коли просить допомогти котрийсь з їхніх родів, виступають у поле всі: між ними нема розбрату, а воюють одностайно проти ворога, поки не переможуть його. Коли хтось з них має позов на іншого, то кличе його на суд до царя, перед яким і сперечаються; коли цар вирік присуд, виконується те, що він велить. Якщо обидві сторони вироком царя не задоволені, то, з його наказу, мусять розв'язати справу остаточно зброєю: чий меч гостріший, той і візьме гору. ...Є в них знахарі — деякі з них дають накази цареві, немов вони начальники їхні (русів). Трапляється, що наказують вони приносити в жертву творцеві їхньому, що тільки заманеться їм: жінок, чоловіків і коней, а вже коли наказують знахарі, то не виконувати їхнього наказу аж ніяк не можна. Взявши людину або тварину, знахар накидає їй петлю на шию, підвішує жертву до колоди і чекає, поки вона не задихнеться, і каже, що це жертва богу.

Вони мужні і хоробрі. Коли нападають на інший народ, то не

відступають, поки не знищать його всього; насилують переможених і обертають їх у рабство. Вони високорослі, мають гарний вигляд і сміливі під час нападу; але сміливості цієї на коні не виявляють, а всі свої набіги роблять на кораблях. Шаровари носять вони широкі: сто ліктів матерії йде на кожні. Надягаючи такі шаровари, збирають їх вони у збори коло колін, до яких потім прив'язують. ...

Коли вмирає в них хтось із знатних, йому викопують могилу у вигляді великого дому, кладуть його туди і разом з ним кладуть у ту ж могилу як його одяг, так і браслети золоті, які він носив; далі опускають туди безліч харчів, посудини з напоями і карбовану монету. Нарешті, кладуть у могилу живу й улюблену дружину покійника. Потім отвір могили закладається, і дружина вмирає в могилі.

*Історія України в документах
і матеріалах. — Т. 1. — С. 68—70.*

Тема заняття 5. Культура Київської Русі.

Вид заняття: семінарське заняття.

Тривалість заняття: 90хв.

Навчальна мета: На основі історичного матеріалу вивчити розвиток стародавньої цивілізації на території України. Перевірити вивчений студентами матеріал про утворення трипільської культури, становище і розвиток слов'янських культур.

Виховна мета: Виховувати національну гідність та повагу до свого народу.

Розвивальна мета: Розвивати вміння аналізувати, систематизувати і узагальнювати опрацьований матеріал. Виробляти вміння послідовності та лаконічності.

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: соціологія, економічна теорія, історія.

Забезпечувані дисципліни: історія, філософія, соціологія, економічна теорія.

Навчально-методичне забезпечення заняття.

Наочність: „Карта світу”, „Карта України” .

Роздатковий матеріал: запитання на дидактичних картах.

Технічні засоби навчання: кодоскоп, мультимедіа, відео: серіал науково-пізнавальних фільмів „Невідома Україна. Нариси нашої історії.” (1 відеокасета; 108 фільмів). – К.: Національна кінотематика України, „Київнаукфільм” – 1993р; документальний відеофільм „Києве мій”, – Україна, К.: ТОВ „Класік відео”, – 2003.

Методи: фронтальне опитування, „Ажурна пилка”, „Коло ідей”, „Історичне лото”, „Уособлення стихії”, „Рефлексія”.

Рекомендована література.

Основна:

1. Бойко ОД. Історія України; посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: „Академія” – 1999 р.
2. Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство. – К., – 1984.
3. Література Древней Руси. Хрестоматия. – М., – 1990.
4. Літопис Руський. – К., – 1989.
5. Макарчук С. А. Український етнос (Виникнення та історичний розвиток). – К., – 1992.
6. Малинюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., – 1992.
7. Огієнко І. Українська культура. – К., – 1991.
8. Повість временних літ. – К., – 1990.

9. Культурна політика України. – К; – 1995.
10. Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник. – К; „Каравела”. – 2003 р.

Додаткова:

1. Рыбаков Б. А. Язичество Древней Руси. – М., –1987.
2. Свенціцька В. І., Сидор О. Ф. Спадщина віків. – Львів, – 1990.
3. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. – К., – 1993.
4. Січинський В. Чужинці про Україну. – Львів, –1991.
5. Субтельний О. Україна. Історія. – К., – 1991.
6. Толочко П. П. Древняя Русь. – К., – 1987.
7. Ульяновський В. І. Релігія і духовна спадщина минулого. – К., – 1989.

Електронний ресурс:

1. Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка.— К.: Рад. письменник, 1990.—558 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/pvlyar/yar.htm>
2. Культурологія – Гриценко Т.Б. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/>
3. Дивосвіт трипілля. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.trypillya.kiev.ua/>
4. Українська та зарубіжна культура: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — 367 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/151/46/1/0/>

Трипільська культура (IV-II тис. до н. е.)

Археологічна культура часів мідного віку, пам'ятки якої поширені переважно на Правобережній Україні та в Молдавії. Назва — від села Трипілля Київської області, де в кінці 19 ст. В.В. Хвойка вперше дослідив пам'ятки цієї культури.

Зооморфна чаша з головою бика (середина IV тис. до н.е., с. Сушівка Черкаської обл.)

Скіфи.

Чаша із зображенням скіфів. Друга половина IV ст. до н. е.
Срібло, позолота, висота - 97 мм, діаметр по краю 105 мм.

Фібула. I ст. н. е.
Золото, довжина - 78 мм

Браслет IV ст. до н. е.
Золото, бронза, діаметр 75 мм.

Золота пластина із зображенням
обряду побратимства скіфів.
IV ст. до н.е.

Кубок кулевидний з рельєфними зображеннями сцен зі скіфського життя. 400-350 рр. до н.е. Курган Куль-Оба, Боспорське царство, Керч. Золото; чеканка.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

Привітання викладача зі студентами.

Перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів (до 5 хв.).

Тема заняття. Культура Київської Русі.

План.

1. Історичні передумови виникнення української культури
2. Язичницька культура Київської Русі.
3. Запровадження християнства та його вплив на культуру Київської Русі.
4. Книжна справа.
5. Освіта, наукові осередки, архітектура Київської Русі.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв.).

Контроль підготовки студентів до заняття проводиться комбінованим методом:

1. Письмове опитування, запитання на картках (додаються).
2. Фронтальне опитування:

Охарактеризуйте Європейську культуру XIX-XX ст.

Чим характеризується модернізм як доба у культурі?

Назвіть основні течії модерністського мистецтва.

Проаналізуйте основні етапи розвитку культури східних слов'ян.

Які особливості трипільської культури?

Для кого з київських князів був написаний „Ізборнік”?

У чому проявлялись особливості праслов'янської писемності?

3. Застосовується метод „Ажурна пилка”.

А) Вступ (викладач).

Б) Колективна робота.

Підготовчий етап.

Кожна група з п'яти чоловік отримала домашнє завдання відповідно до пунктів плану, опрацювала його.

Група 1. Історичні передумови виникнення української культури.

Група 2. Трипільська культура.

Група 3. Язичництво на Русі. Християнізація Русі та її наслідки.

Група 4. Розвиток писемності. Літописи. Стан освіти.

Група 5. Архітектура. Образотворче мистецтво. Іконопис, фрески, мозаїка.

Експертні групи складаються викладачем таким чином, щоб у кожній новій групі було по одному представнику від кожної домашньої групи. Учасник домашньої групи стає експертом з окремого питання і доповідає з цього питання на засіданні експертної групи.

1. Коли у експертних групах заслухано всі п'ять питань і обговорено їх, експерти повертаються у свої домашні групи.

2. Відбувається засідання домашніх груп. Кожне питання обговорюється у групі крізь призму проблеми:

„Яку роль відіграла культура Київської Русі у європейській спільноті?" - і виробляє з цього приводу спільне для групи рішення.

4. „Коло ідей”.

Студенти повертаються в домашні групи і виконують наступне завдання. Вони мають визначити основні прояви зародження української культури. Для цього потрібно по черзі озвучити лише одну тезу, яка характеризує наше питання та обговорювалась у групі. Оголошення тез відбувається по колу, викладач записує номери груп та їх тези на дошці. Запис тез відбувається доти, поки вони не вичерпаються. Завершуючи роботу, викладач підбиває підсумок спільної роботи, оголошуючи всі ознаки, характерні основним проявам зародження української культури.

5. Конкурс „Уособлення стихії”.

Порядок проведення: командам дається завдання представити пантоміму на тему тих стихій, явищ природи чи видів занять, які стали основою для формування вірувань у стародавніх слов'ян. Протилежна команда має вгадати, який бог є покровителем певної стихії, що є її символом.

Оцінювання: один бал за кожну правильну відповідь і по одному заохочувальному балу за оригінальне і вдале представлення пантоміми.

Після проведення конкурсу оголошуються його підсумки, результати заносяться у табло на дошці.

6. Конкурс „Історичне лото”.

Порядок проведення. Студентам роздаються картки. Потрібно вибрати ті, на яких вказані ознаки, характерні для язичництва (перша команда) та християнства (друга команда). Обидві групи виконують два завдання. Оцінювання 1бал за кожен правильну відповідь.

Язичництво	Християнство
Тотемізм	Володимир Великий
Магія	Церква
Анімізм	Релігія
Фетишизм	Сповідь
Волхви	монотеїзм
Дана	ієрархія святих
Перун	посмертна винагорода
Дажбог	Душа
Сварог	Молитва
Велес	Священнослужителі

7. Рефлексія. Осмислення процесу і результатів діяльності. Викладач пропонує студентам оцінити результати семінару, відповівши на запитання:

Що ми робили?

Як ми це робили?

Чи досягли поставленої мети?

Чого нового ми навчились?

Чи нам все вдалось?

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5хв.).

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Підсумок заняття: оголошення оцінок з аналізом по кожному студенту.

V. Повідомлення домашнього завдання (2-3хв.).

Підготуватися до семінарського заняття на тему: „Українська культура XVIII – XIX ст. ”

Питання:

1. Умови розвитку української культури другої половини XVII – XVIII століття.
2. Козацькі літописи.
3. Григорій Сковорода.
4. Культурно-мистецький процес України XVIII – XIX ст.
5. Освіта і наука в Україні.
6. Роль творчості Т.Г. Шевченка у становленні української культури.

VI. Завдання для самостійної позааудиторної роботи.

Після цієї самостійної роботи студенти повинні

знати:

1. Основні етапи розвитку української культури;
2. Закономірності культурного процесу, який відбувався в Україні;
3. Особливості розвитку української культури, мистецтва, освіти, політики та їх взаємозв'язок.

вміти:

1. Характеризувати основні періоди розвитку української культури;
2. Визначати особливості української літератури даного періоду;
3. Аналізувати, який вплив на розвиток освіти та науки мали релігійні вірування.

Теми рефератів.

1. Українська культура XIV-XVII ст.
2. Особливості архітектури козацької доби.
3. Народні думи і пісні XVI-XVII ст.
4. Розвиток медичних знань у XVI-XVII ст.
5. Особливості української літератури II половини XIX ст.
6. Організація науково-мистецьких товариств.
7. Просвіта та її роль у культурному процесі.
8. Становлення української професійної художньої школи.
9. Театр, музика, поезія.

Робота з джерелами.

1. Використовуючи „Літопис руський”, зазначте, який внесок зробив Данило Романович у розвиток української культури.
2. Зберіть відомості про козаків, використовуючи книги Г. де Боплана „Опис України з картами”, „Літопис Григорія Граб‘янки”, порівняйте літературні дані.

Історичні джерела.

Внесок Данила Галицького в розвиток української культури (1259-1260 рр.)

Але [якось], коли він [Данило] їздив по полю і діяв лови, то побачив він на горі гарне і лісисте місце, оточене навкруги його полем, і запитав тамтешніх жителів: "Як іменується се місце?" І вони сказали: „Холм йому ім'я є". І, уподобавши місце те, надумав він, що поставить на ньому невеликий городок. Він дав обітницю богу і святому Іоанну Златоусту, що спорудить на честь його церкву.

І поставив він невеликий городок, та, побачивши, що бог помічником йому, а Іоанн підпомагачем йому є, спорудив він інший город, що його татари не змогли взяти, коли Батий всю землю Руську захопив. Тоді й церква святої Трійці запалена була і знову була споруджена.

Коли ж побачив се князь Данило, що бог сприяє місцю тому, став він прикликати приходнів – німців і русів, іноплемянників і ляхів. Ішли вони день у день. І юнаки, і майстри всякі утікали [сюди] од татар – сидельники, і лучники, і сагайдачники, і ковалі заліза, і міді, і срібла. І настало пожвавлення, і наповнили вони дворами навколо города поле і села.

Звів також [Данило] церкву святого Іоанна [Златоустого], красну і гожу. І споруда її була така: склепінь чотири; з кожного вугла – склепіння, і стояли вони на чотирьох головах людських, вирізьблених одним умільцем; троє вікон прикрашені [були] склом римським; при вході в олтар стояли два стовпи з цілого каменя, і на них – склепіння; а верх же вгорі прикрашений [був] зорями золотими на лазурі; внутрішній же поміст її був вилитий з міді і з чистого олова, так що блищав він, як дзеркало. Дверей же її двоє [були] прикрашені каменем тесаним – галицьким білим і зеленим холмським; різьблені одним умільцем Авдієм горорізьби [їх були] всяких барв і золоті; спереду ж їх [на західних дверях] був зроблений Спас, а на північних – святий Іоанн [Златоустий], так що всі, хто дивився [на них], дивувалися. Прикрасив [Данило] камінням дорогим, бісером і золотом також ікони, які він приніс із Києва, і образ Спаса і пресвятої Богородиці, що їх йому сестра Федора дала з [київського] монастиря [святого] Феодора; приніс він також ікону Стрітення з [города] Вручого од отця його [Мстислава Мстиславїча]. Диву подібні [були] образи сі], що погоріли в церкві святого Іоанна; один [архангел]

Михаїл зостався [з] чудових тих ікон. І дзвони [Данило] приніс із Києва, [а] інші тут вилив. Усе це вогонь спалив.

І вежа [стояла] посеред города висока, щоб бити з неї довкола города. Знизу зведена з каменю п'ятнадцять ліктів у висоту, а сама зроблена з тесаного дерева і вибілена, як сир, сяяла вона на всі сторони. Близь неї був студенець, тобто колодязь, що мав тридцять і п'ять сажнів. Храми [були] прекрасні, і мідь од вогню повзла, як смола. Посадив він також сад гарний і спорудив церкву на честь святих безмездників Кузьми [і] Дем'яна; має вона чотири стовпи, витесані з цілого каменя, що держать верх; з таких же [каменів витесані] і другі [стовпи]; а в олтарі перед бічними дверима стоїть також гарний [образ] пресвятого Дмитрія [Солунського], принесений здалеку.

За поприще од города [Холма] стоїть також башта кам'яна, і на ній – орел кам'яний вирізьблений; висота ж каменя – десять ліктів, а з верхівками і з підніжжями – дванадцять ліктів.

Побачивши ж таку пагубу городу, [а] ввійшовши в церкву, він теж побачив пагубу, [Данило] вельми пожалкував. Помолившись богу, він знову обновив церкву, і освятив [її] єпископ Іоанн. А ще, помолившись богу, він спорудив [город Холм] кріпшим і вищим, але вежі такої не зміг зробити, бо інші городи він ставив проти безбожних татар – через те й не зробив він її.

У рік 6768 [1260]. Спорудив він також превелику церкву в городі Холмі на честь пресвятої приснодіви Марії, величиною і красою не меншу од тих, що були раніш, і прикрасив її пречудовими іконами; приніс він також чашу із землі Угорської з багряного мармуру, вирізьблену з дивовижним умінням – навіть змієві голови були навкруг неї, – і поставив її перед дверима церковними, що їх називають царськими. Зробив він також у ній хрещальню – хрестити воду на святе Богоявлення, а блаженний єпископ Іоанн зробив у ній вирізаний із гарного дерева і позолочений усередині та ззовні [ківорій?], диву подобен.

Літопис руський. – С. 418-420.

Із книги Г. де Боплана „Опис України з картами” про запорозьких козаків (1630-1647 рр.)

Гійом-Лавассер де Боплан (прибл. 1600-1673) – французький військовий інженер, автор записок про Україну. Перебуваючи в 1630-1647 рр. на службі в польського уряду, керував будівництвом

фортець у Бродах, Барі, Кодаку та ін. Цитований твір стосується історії Південної Русі є цінним джерелом з історії, географії, культури України. В наведених уривках йдеться про життя козаків (їх ремесло, військові справи, вибори старшини тощо).

Вони дуже вмілі у виготовленні селітри, якої в цих краях дуже багато, і виготовляють прекрасний гарматний порох. Жінки займаються прядінням льону і вовни, з яких роблять полотно і тканини для щоденного вжитку. Всі уміють добре обробляти землю, сіяти, жати, випікати хліб, готувати різні м'ясні страви, варити пиво, мед, горілку, робити брагу тощо. ...

Зрештою, правду сказати, вони взагалі розуміються на усіх ремеслах, хоча одні бувають більш вдатними, ніж інші у тих чи інших заняттях; трапляються й такі, чийі знання у порівнянні з загалом значно ширші. Одне слово, всі вони досить розумні, але зосереджуються лише на корисному і необхідному, головним чином на тому, що пов'язане з сільським життям.

Родючий ґрунт дає їм зерно в такому достатку, що вони часто не знають, що з ним робити, тим більше що немає судноплавних річок, які б впадали в море, за винятком Борисфену, але навігація на ньому припиняється за 50 льє нижче Києва. Через 13 водопадів, що там є. Останній з них віддалений від першого на сім великих льє, що становить цілий день шляху, як це видно на карті. Це перешкоджає їм вивозити зерно в Константинополь, а звідси – і їхні лінощі: вони зовсім не хочуть працювати, хіба що при крайній потребі, коли їм немає за що купити необхідне. ... Вони сповідують грецьку віру, яку по-своєму називають руською [Rus], дуже шанують святкові дні і дотримуються постів, які у них тривають 8 або 9 місяців на рік і полягають в утриманні від м'яса. Вони настільки впertі в дотриманні цієї формальності, що переконують себе, ніби порятунок [їхньої душі] залежить від зміни їжі... Окрім одягу, в них немає нічого простацького. Вони дотепні, кмітливі, винахідливі і щедрі, не прагнуть до великого багатства, але надзвичайно кохаються у своїй свободі, без якої не уявляють життя: саме через це вони такі схильні до бунтів та повстань проти місцевих вельмож, як тільки відчують утиски. Тому рідко минає 7-8 років без того, щоб вони не бунтувалися і не піднімалися проти них. ...

Вони надзвичайно міцні статурою, легко переносять спеку і холод, голод і спрагу, невтомні на війні, мужні, сміливі, а швидше нерозважливі, бо не дорожать власним життям. Де найбільше вони

проявляють спритності та доблесті, так це б'ючись у таборі під прикриттям возів (бо вони дуже влучно стріляють з рушниць, які є їхньою звичною зброєю), обороняючи ці укріплення; вони непогані також на морі, але верхи на конях вони таки не найкращі. Пригадується, і я сам це бачив, як біля двохсот польських вершників змусили тікати 2000 їхніх найкращих воїнів. Однак правда й те, що сотня цих козаків під прикриттям табору не побоїться і тисячі поляків чи навіть [кількох] тисяч татар. Якби вони були такі ж доблесні верхи, як і на землі, то, гадаю, були б непереможними.

...Ось як вони вибирають свого старшого: коли зберуться усі старі полковники і старі козаки, що користуються серед них пошаною, кожен з них віддає свій голос за того, кого вважає за найздібнішого, і той визначається більшістю голосів. Якщо обраний не хоче приймати посади, відмовляючись невмінням, малими заслугами, браком досвіду чи похилим віком, це йому не допомагає. Відповідають лишень, що він дійсно не заслужив такої честі і тут же, не гаючись, одразу ж убивають його, як якогось зрадника. ...Якщо обраний козак приймає на себе обов'язки старшого, то дякує зібранню за виявлену честь, хоча [додає, що] недостойний і для такої посади нездатний, далі ж, однак, урочисто запевняє, що докладе зусиль і старання, аби гідно послужити як всім взагалі, так і кожному зокрема, і що завжди готовий покласти своє життя за своїх братів [так вони називають між собою один одного]. ...Потім усі один за одним відповідно до свого рангу йдуть вклонитися йому, а старший подає їм руку, що у них служить за форму вітання. Ось так вони вибирають свого старшого, що часто відбувається серед Дикого Поля. Вони йому дуже підкоряються. Цей старший їхньою мовою називається гетьманом [hettman], його влада необмежена аж до права стинати голови і садити на палю тих, хто провинився. Гетьмани дуже суворі, однак нічого не починають без військової наради, яку називають Радою [Ruds]. ...За виявлену малодушність його вбивають як зрадника. негайно обирається новий отаман. ...

Коли у них виникає намір піти у море, то, не маючи дозволу короля, вони беруть його у свого старшого, скликають Ruds, тобто Раду, і проводять вибори отамана, котрий очолить їх у цьому поході, дотримуючись такого ж звичаю, про який ми розповідали стосовно виборів старшого, хоча отаман цей потрібен тільки на певний час. Далі вони вирушають до Військової Скарбниці [Sczabenisza Worskowa], місця свого збору, і будують тут судно близько 60 стіп завдовжки, 10-12 стіп завширшки і 12 – завглибшки. Таке судно не

має кіля; його основа – це човен з верби або липи, довжиною до 45 стіп. Збоку він обшивається і вивершується дошками від 10 до 12 стіп завдовжки і до однієї стопи завширшки. ...Будуються вони так, як звикли і наші телі, з перегородками і поперечними лавами, а потім просмолюються. Користуються двома стернами по краях човна. ...Звичайно, з кожного боку від 10 до 15 весел, швидкість більша, ніж у турецьких веслових галер. Є також і шогла, на якій вони [козаки] напинають досить невправно зроблене вітрило; використовують його лише в тиху погоду, а при сильному вітрі воліють веслувати. Їхні човни не мають верхньої палуби, і коли наповнюються водою, очерет, прив'язаний довкола човна, не дає йому затонути.

Сухарі знаходяться у великій бочці заввишки 10 стіп, на 4 стопи в діаметрі, яку міцно прив'язують. ...Беруть також із собою барильце з вареним пшоном і діжечку з борошном, розведеним на воді, яке їдять, змішуючи з пшоном, всі разом, що вони дуже цінують; цей наїдок служить їм і їжею, і питвом, він має кислуватий смак і називається "саламаха" [salamahe], тобто пречудова страва. ...Під час походу ці люди дотримуються тверезості, і якщо між ними трапиться п'яниця, отаман наказує викинути його в море. Окрім того, жодної горілки везти із собою не дозволяється, оскільки під час походів і експедицій вони високо цінують тверезість.

Коли вони вирішують йти війною на татар, щоб помститися за кривду і заподіяні грабунки, то вибирають осінню пору. Для цього відправляють на Запорожжя [Zarougouys] усе, що необхідно для походу чи експедиції, для будівництва човнів і взагалі усе, що, на їхню думку, буде потрібним. Потім 5-6 тис. відчайдушних, добре озброєних козаків вирушає на Запорожжя будувати човни. До будівництва одного човна приступає 60 чоловік. Закінчуючи його через два тижні, оскільки вони ... майстри на всі руки. Таким чином, за два-три тижні у них готово 80 або 100 човнів. ...У кожен човен сідає від 50 до 70 чоловік, кожен з яких має дві рушниці і шаблю; на човні є також 4-6 фальконетів і запас харчів, щоб вистачило на всіх. Одягнені козаки в сорочку і шаровари, мають ще одні змінні, блаженську свиту і шапку, 6 ліврів пороху, достатню кількість свинцю, запас ядер для фальконетів; у кожного є годинник. Так ось виглядає летючий козацький табір на Чорному морі, який безстрашно нападає на найзначніші міста Анатолії.

Спорядившись ось так, вони спускаються по Борисфену. Отаман має на шоглі відзнаку і, звичайно, йде на третину корпусу попереду. Їхні човни тримаються так близько один біля одного, що майже

торкаються веслами. Турки, звичайно, бувають попереджені про похід і тримають у гирлі Борисфену напоготові кілька галер, щоб не дати їм вийти [з лиману]. Але козаки хитріші. Вони виходять темної ночі незадовго перед молодиком і переховуються в очеретах, які тягнуться на 3-4 льє [вгору] по Борисфену, куди галери заходити не наважуються, бо колись там зазнали лиха. Отож задовольняючись чеканням на них [козаків] у гирлі, татари завжди опиняються перед несподіванкою. А оскільки козаки не можуть пройти так швидко, щоб їх не помітили [взагалі], то по всій країні здійсмається тривога, досягаючи [самого] Константинополя. Великий Пан розсилає гінців по всьому анатолійському узбережжю, в Болгарію і Румелію [Romanie], аби там кожен пильнував і був готовий до появи козаків з моря. Та все надарма, бо ті часу не гають і так доречно використовують пору року, що уже через 36 чи 40 годин з'являються біля Анатолії. Прибувши туди, висаджуються на берег, кожен з рушницею в руці, залишаючи у кожному човні для охорони тільки двох чоловіків і двох хлопців. Потім зненацька нападають на міста, захоплюють їх, грабують, палять їх, заглиблюючись іноді на ціле льє в глиб краю, але одразу ж повертаються, знову вантажаться зі здобиччю і вирушають в інше місце, щоб ще раз спробувати щастя.

Боплан Г.-Л. де. Опис України. – К.: Наук. думка, 1990. – С. 30-31, 69-74.

З літопису Григорія Граб'янки Битви козацькі, козацька зброя та харчі (XVI ст.)

У своєму літописі Григорій Граб'янка особливо детально, із знанням справи описує козацькі звичаї, побут та битви, в яких брали участь козаки.

Приєднавши до своїх козаків Київ та малоросійські землі, поляки через деякий час поклали використати мешканців цих земель як робочу силу, та оскільки ці люди ще здавна були людьми військового стану і більше відчували нахил до вправ із мечем, а не до трудової повинності, оскільки вони зневажали ярмо рабське і рабську покору, то більше схильні були із власної волі на Дніпрі за порогами в місцевості пустельній та дикій проживати, перебиваючись ловлею звіра та риби і морськими походами на бусурман. Але року 1516, коли Жигмонт перший, король польський, організував рушення на великого царя московського, хан татарський Мелін-Гирей, виждавши слухну годину, порушив мир з поляками і повів свої загони на

Російську землю; вогнем і мечем він пройшовся по містах та весях і, взявши силу бранців, повернувся за Перекоп. Тоді король, не стерпівши плундрування, зібрав охочих воїнів з козаків та поляків і спорядив їх на Белгород, де вони, здобувши величезну здобич, повернули назад, але якраз тут їх нагнали турки і татари; в битві, що зав'язалася, воїни-християни здолали і турків. Ось саме після цієї битви і почали вони козаками зватися. Навіть якщо були і ляхами, але з своєї волі на татарів ходили і примикали до вільного, ненайманого воїнства. Відтоді, прославившись у численних битвах, козаки ввійшли в силу і набрали в мужності, привикли до недоїдання, спраги, спеки та до інших незгод просто неба. За харч їм служило звичайне квашене тісто, яке вони варили нерідко і звали соломахою. Стравою своєю були цілком вдоволені, а коли траплялося, що їжа випадала з рибою, або, як козаки кажуть, із щербою, то такий наїдок за найкращу трапезу вважали. Проживають вони в куренях по сто п'ятдесят чоловік, а буває й більше, і всі ото тільки згаданою щойно їжею харчуються.

Кожен має одну або дві одежини. Та коли ідуть походом в турецьку або татарську землю, то беруть дуже велику здобич і везуть назад силу-силенну добра всякого. На озброєнні мають самопали, шаблі, келепи, стріли та списи і користуються всім цим так вправно, що і найвправніший польський гусарин або ж рейтар німецький з ними зрівнятися не можуть. Є кінні та піші, і стільки їх, козаків, скільки на Малій Русі люду, і їх зовсім не треба силою збирати, як ото в багатьох чужоземних краях роблять, не треба наймом заманювати; а кине клич старший або полковник який, і стільки воїнства збереться, що як трава стане. ...

*Літопис гадяцького полковника
Григорія Граб'янки. – С. 24-27.*

Тема заняття 6. Українська культура XVIII – XIX ст.

Вид заняття: семінарсько-практичне заняття

Тривалість заняття: 90хв.

Навчальна мета: на основі фактичного матеріалу закріпити знання студентів з даної теми. Виробляти в студентів розуміння культурно-історичних процесів.

Виховна мета: виховувати відповідальність і повагу до культурних цінностей свого народу, громадянську позицію.

Розвивальна мета: розвивати цікавість до історичних та культурних процесів, які відбувались на території України, колективну інтелектуальну взаємодію.

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: соціологія, економічна теорія, історія, культурологія.

Забезпечувані дисципліни: історія.

Навчально-методичне забезпечення заняття.

Наочність: карта „Світу”, карта „Україна”

Роздатковий матеріал: запитання на дидактичних картах.

Технічні засоби навчання: кодоскоп, мультимедіа, відео: серіал науково-пізнавальних фільмів „Невідома Україна. Нариси нашої історії.” (6 відеокасета; 108 фільмів). - К.: Національна кінотематика України „Київнаукфільм” 1993 р.; науково-пізнавальний фільм „Сучасник наших пращурів”, - ТОВ „31 канал-Актау”, - 2007.

Методи та форми роботи: фронтальне опитування, „Мозковий штурм”, гра „Брейн-ринг”, гра в асоціацію.

Рекомендована література:

Основна:

1. Баран В.К., Грицак Я.І., Ісаєвич Я.Д. та ін. Історія України. – Керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ. – 1996 р. – 488 с.
2. Бойко О.Д. Історія України: посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: видавничий центр „Академія”. – 1999 р. – 568 с.
3. Конончук І.М. Історія України від стародавніх часів до „Помаранчевої революції” – Ніжин. ТОВ Гідромас 2005р. – 283 с.
4. Лобас В.Х. Українська і зарубіжна культура. – К., 2000.

Додаткова:

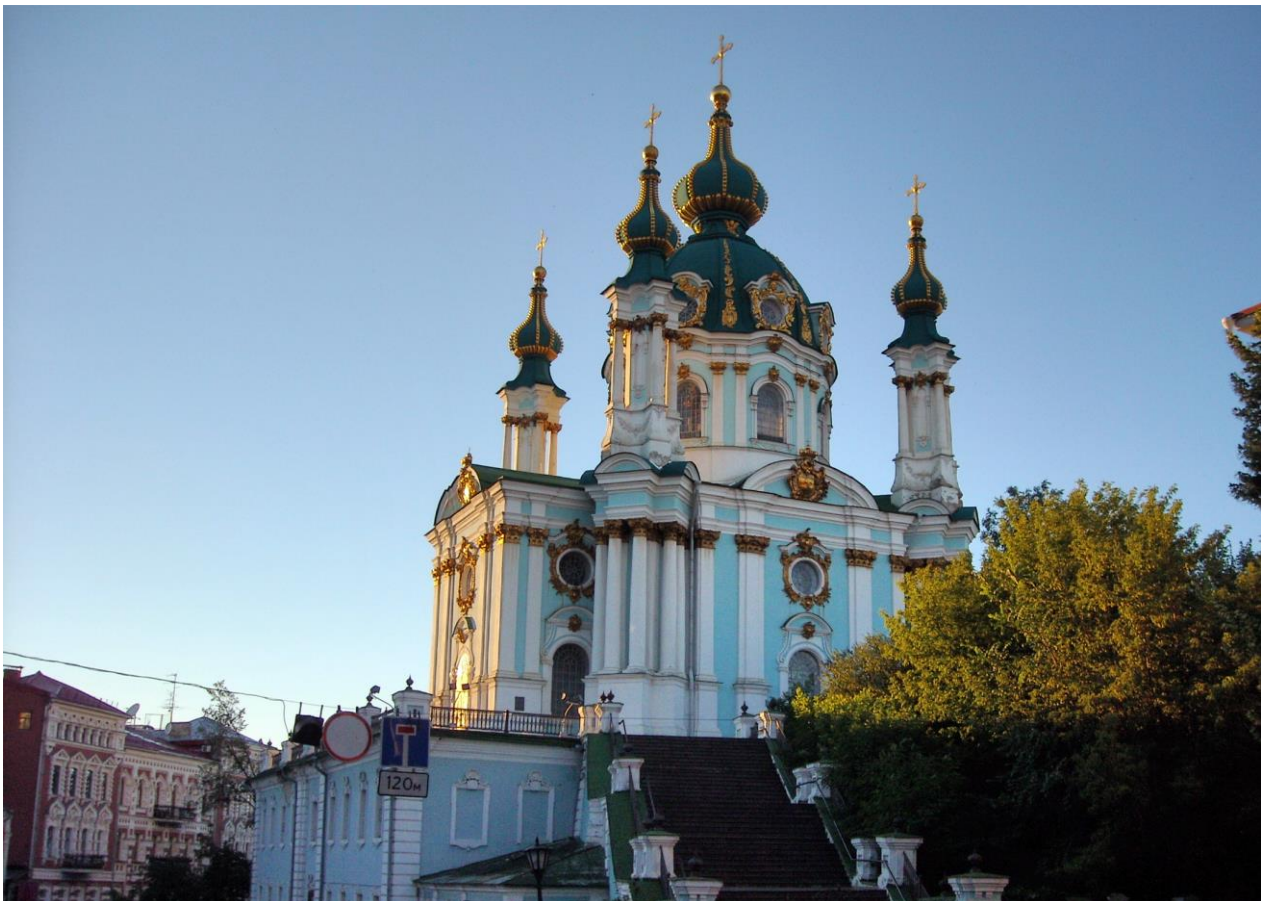
1. Брайчевський М. Конспект історії України. – К.: Знання – 1993 р – 208 с.
2. Грабовський С. Нариси з історії українського державотворення. – К.: Генеза. – 1995 р. – 608 с.
3. Гайдуков Л.Ф., Крушинський В.Ю. Історія України, посібник для старшокласників та абітурієнтів. – К.: Либідь. – 1999 р. – 270 с.

Електронний ресурс:

1. Культурологія – Гриценко Т.Б. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// studentbooks. com. ua / content / view / 129 / 46 /](http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/)
2. Культура України XVIII - XIX ст. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://osvita.ua/vnz/reports/history/4719>
3. Українська та зарубіжна культура: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — 367 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/151/46/1/0/>

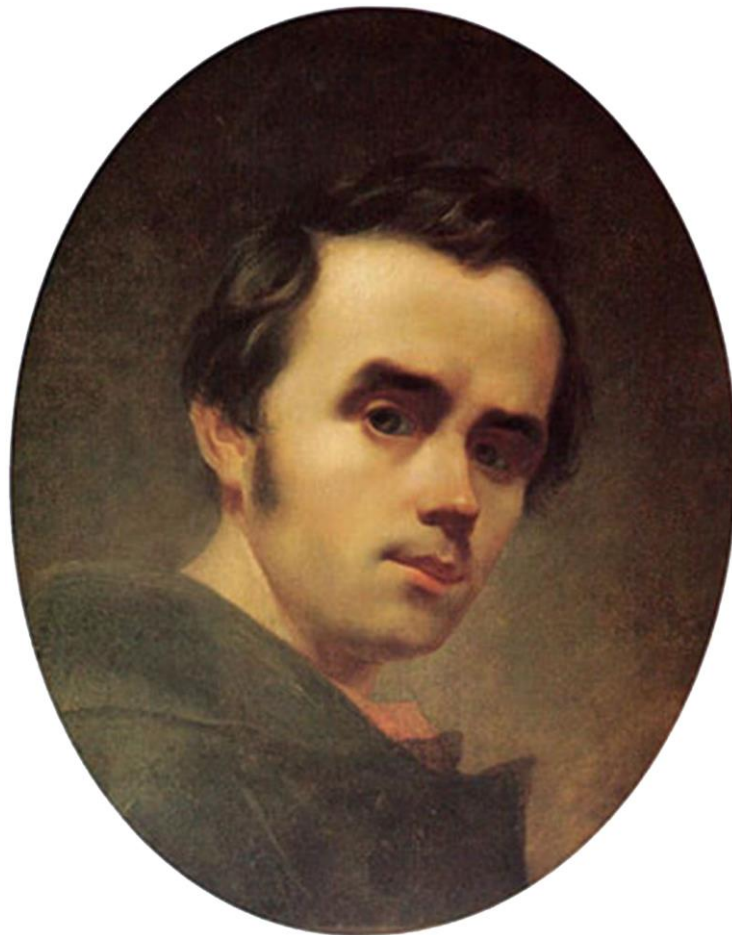
Собор Святого Юра. Львів. 1744-1770 рр.

Церква святого Андрія. Київ. 1744 р.

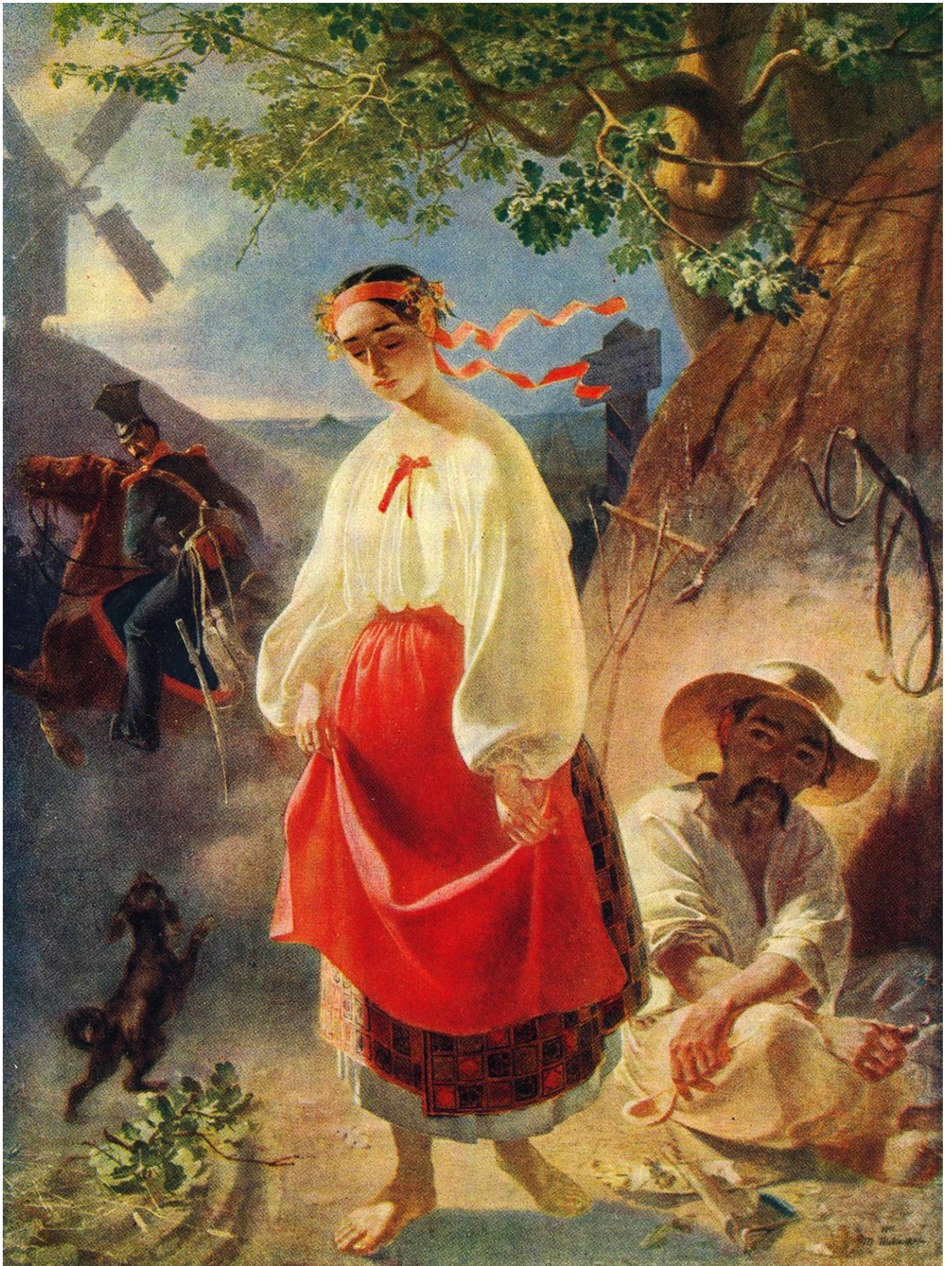
Пимоненко Микола. Паска. 1891 р.

Тарас Шевченко. Автопортрет. 1840 р.

Тарас Шевченко. Марія. 1840 р.

Тарас Шевченко. Катерина. 1842 р.

ХІД ЗАНЯТТЯ.

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

Привітання викладача зі студентами;

Перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів (до 5 хв.).

Тема заняття: Українська культура XVIII – XIX ст.

План:

1. Умови розвитку української культури другої половини XVII – XVIII століття.
2. Козацькі літописи.
3. Григорій Сковорода.
4. Культурно-мистецький процес України XVIII – XIX ст.
5. Освіта і наука в Україні у XVIII – XIX ст.
6. Роль творчості Т.Г. Шевченка у становленні української культури.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв.).

Контроль підготовки студентів до заняття проводиться комбінованим методом:

1. Письмове опитування, запитання на картках (додаються).

2. Фронтальне опитування:

- Проаналізуйте вплив культури Київської Русі на життя Литовського князівства.
- У чому проявлялась культурологічна та просвітницька діяльність козацької старшини?
- Які характерні особливості архітектури XIV ст.?
- Охарактеризуйте роботу братств.
- Проаналізуйте діяльність І.Федорова та його вплив на розвиток української культури.
- Які особливості пісенно-поетичної творчості козацької доби?
- Охарактеризуйте особливості розвитку української культури XVIII – XIX ст.
- Проаналізуйте особливості українського бароко.
- У чому проявлялось українське національно-культурне

відродження кінця XVIII - поч. XIX ст.?

3. Дослідження проблеми методом „Мозкового штурму”.

Підготовчий етап.

Викладач оголошує проблему. Перед тим, як це зробити, просить студентів проаналізувати: „Які суспільно-політичні умови розвитку української культури відбувались в XVIII – XIX ст.”

Провести аналіз суті питання методом „мозкового штурму”.

Висуваються певні гіпотези та ідеї. Всі вони занотовуються.

Ймовірні гіпотези:

- формування національної самосвідомості;
- зростання інтересу до української мови, культури, історії;
- активізація зв'язків між західними і східними українцями та розгортання національно-визвольного руху;
- і т. д.

Викладач формує групи згідно з запропонованими ідеями. Робота проводиться в групах.

Використовуючи додаткову літературу, студенти шукають історичні факти, які підтверджують чи спростовують дану гіпотезу.

Представники кожної групи виступають з обґрунтуванням позиції групи.

Представники інших груп задають запитання, висловлюють контраргументи. Між представниками груп іде обмін думками стосовно розв'язання поставленої проблеми. Відбувається доведення і спростування викладених гіпотез. За участю викладача перевага надається тим гіпотезам та ідеям, що зможуть наблизити студентів до більш чіткого бачення проблеми як такої, що включає у себе низку суспільно-історичних підпроблем розвитку українського суспільства і культури у XVIII – XIX ст.

4. Проведення гри „Брейн-ринг”.

А) Вступ (викладач).

Б) Колективна робота.

Підготовчий етап.

Поділ групи на команди з 10 осіб. Вступне слово викладача, який повідомляє про ключові моменти гри. Команди по 10 осіб займають свої місця.

Питання I туру:

1. Охарактеризуйте суспільно-політичні умови даного періоду.

2. Де в Україні було відкрито перший університет, які факультети були засновані?
3. Хто був першим ректором Київського університету?
4. Яких ви знаєте українських письменників першої половини XIX ст.?
5. Якою була провідна ідея „Громади”?
6. Хто був автором „Буквара южноруського”?
7. Як називалась програма „Братства тарасівців”? Охарактеризуйте основні засади.
8. Хто був ініціатором створення Української загальної організації?

Питання II туру:

1. Де в Україні в зазначений період існували колегіуми?
2. В яких містах України працювали друкарні?
3. Хто були авторами відомих літописів кінця XVII – XVIII ст.?
4. Назвіть відомих українських учених даного періоду.
5. Які архітектурні споруди були збудовані у стилі українського бароко?
6. Охарактеризуйте стиль бароко.
7. Перелічіть національні художні школи першої половини XVIII ст.

5.Гра в асоціацію. Студенти отримують завдання придумати назви з тваринного, рослинного світу або фантастичних казкових персонажів, які найбільше асоціюються у них з історичними портретами Т. Шевченка, М.Грушевського, І. Франка.

IV. Підведення підсумків заняття (до 5хв.).

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Мотивація діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи.

V. Повідомлення домашнього завдання (2-3хв.).

Підготуватися до семінарського заняття на тему: Українська культура XX ст.

Питання:

1. Політичне життя та культурний процес в Україні початку XX ст.
2. Відродження української культури.

3. Образотворче мистецтво початку ХХ ст.
4. Культура України в роки війни.
5. Культура повоєнного часу.
6. Культура в часи перебудови та становлення незалежності України. **VI. Завдання для самостійної позааудиторної роботи.**

Після самостійної роботи студенти повинні:

знати:

1. Розвиток політичного і культурного життя в Україні;
2. Як відбувся процес українізації;
3. Розвиток науки та освіти;
4. Значення національно-культурного відродження для українського народу ХХ ст.

вміти

1. Характеризувати основні періоди культурного розвитку Української держави;
2. Аналізувати діяльність національно-культурних організацій;
3. Порівнювати, які зміни відбулися в навчально-виховному процесі молоді протягом ХІХ-ХХ ст.;
4. Відстоювати власну точку зору на особливості розгортання політичних подій на території України та їх вплив на культурний розвиток держави.

Теми рефератів:

1. Українізація.
2. Музейна справа в Україні.
3. Навчальні заклади для жінок.
4. Меценати та колекціонери.
5. Національні меншини.
6. Преса, книгодрукування.
7. Література і театр.
8. Український мистецький авангард.

Робота з джерелами.

1. Використовуючи історичне джерело „Доповідь голови слідчої комісії про недільні школи”, охарактеризуйте, в чому полягають звинувачення слідчої комісії.
2. Опрацювавши „Емський акт”, дайте коротку характеристику основних положень.

3. Ознайомтесь з коротким змістом документів: „Ленін про ставлення до Всеукраїнської вчительської спілки. (З виступу 3 грудня 1919 р.) ” та «Декрет РНК України „О поступлении в высшую школу”», охарактеризуйте їх.
4. Ознайомившись з інформаційним листом секретаря ЦК КП(б)У Д.З.Лебеда секретарям губкомів компартії України та з іншими джерелами, охарактеризуйте вклад українських учених у розвиток різних галузей науки.
5. Використовуючи резолюцію Пленуму ЦК КП(б)У про підсумки українізації (2-6 червня 1926р.), зробіть висновок, чи реальною була можливість проведення політики коренізації, у чому її суть.
6. Охарактеризуйте становище церкви у 30-х роках, користуючись джерелами: Постанова ЦК КП(б)У про використання цінностей колишньої Києво-Печерської Лаври (21 грудня 1933р.); лист В.Затонського до Я.Письменного з приводу Михайлівського собору(11червня 1934р.).

Історичні джерела.

З доповіді голови слідчої комісії про недільні школи Р.С. Жданова. (20 серпня 1862 р.)

Текст документа свідчить про те, що діяльність недільних шкіл, яка сприяла поширенню в народі "ліберальних ідей", суперечила політиці царизму з України.

...Ініціатива про розповсюдження грамотності в народі і про недільні для цього школи вийшла не від уряду безпосередньо, а на нещастя, від таємного товариства, яке утворилося в 1855 році в Харкові з метою змінити спосіб правління і взагалі внутрішній порядок в Росії. Засновниками і головними рушіями цього підбурливого товариства були студенти Харківського університету Бекман, Моравський, Єфіменко, Завадський і Івков, а спільниками – студенти Левченко, Португалов, Зеленський, Раєвський та інші. Не усвідомивши ще думки про заснування недільних шкіл, товариство стало спочатку трудитися над поширенням грамотності в народі, а особливо між розкольниками за допомогою різних рукописних статей (заміток, повчань і т.п.) обурливого змісту. Потім, коли внаслідок безпорядків, які були в 1858 році в Харківському університеті, деякі члени таємного товариства (Бекман, Моравський і Левченко) переїхали в Київ, то тут склалося нове ще ширше коло їх товариства, яке привернуло до себе деяких студентів Київського університету. В цьому колі вперше проявляється виразний і свідомий намір про заснування недільних шкіл для поширення за їх допомогою пропаганди в народі. На чолі цього починання стає професор Павлов; за діяльною участю його, як агента уряду і разом з тим передової людини, з одного боку, було одержано дозвіл начальства на заснування недільних шкіл у Києві, під головним наглядом його ж, Павлова, а з другого – об'єднані при ньому особи із злочинними тенденціями почали діяти вільніше і рішучіше і встановили відносини із студентами університетів столичних.

Таємна і злочинна мета недільних шкіл у Києві очевидна з багатьох натяків і думок, висловлених головними діячами в їх паперах, розглянутих слідчою комісією, а особливо із слів колишнього викладача в тих школах Левченка, який рішуче висловився: „що засобом до поширення в масі простого народу

ліберальних ідей повинні служити недільні школи". Крім того, гідно уваги, що на вечорі, даному студентами Київського університету професору Павлову 14 грудня 1859 року, Зеленський дозволив собі натякнути на паралель 14 грудня 1825 року, а Павлов, якому дякували за участь у недільних школах, проголосив тост за здоров'я того, хто стоїть на чолі прогресивного руху Росії. Приклад Києва незабаром наслідували в Харкові, де недільні школи засновані за розпорядженням начальства в 1860 році; з листів про це Левченка до Бекмана і Павлова в Київ видно, що з нагоди відкриття в Харкові шкіл Завадський, якому там було багато діла, не поїхав тоді в Петербург; що зайняття харківських шкіл передбачаються значно ширше, ніж у Києві, одне тільки не гаразд, що школи підпорядковані штатним доглядачам. Беручи участь таким чином у створенні недільних шкіл, злочинці поширювали пропаганду і в інших учбових закладах, а також розсилали в різні місця заборонені твори іноземної преси і мали зв'язки зі своїми агентами в столицях.

*Хрестоматія з історії Української РСР. –
Т. 1. – С. 273-274.*

Із царського указу про заборону друкувати і ввозити з-за кордону книги українською мовою (1876 р.)

Цей указ, відомий як Емський акт, підписаний царем Олександром II у німецькому містечку Емс 18/30 травня 1876 р., – таємний законодавчий документ про заборону українського письменства. Головним його автором був помічник куратора Київської шкільної округи М. Юзефович, який у 40-х роках допоміг царським властям викрити учасників Кирило-Мефодіївського товариства. Сучасники називали указ Юзефовичевим законом.

Госуд. імп. в 18/30 день .минулого травня височайше наказав:

1) Не допускати ввозу в межі імперії без окремого на те дозволу Голови, упр. яких би то не було книг і брошур, що видаються за кордоном на малоруському наріччі.

2) Друкування і видання в Імперії оригінальних творів і перекладів на тому ж наріччі заборонити, за винятком тільки:

а) історичних документів і пам'яток;

б) творів красного письменства, але з тим, що при друкуванні історичних пам'яток безумовно додержувати правопису оригіналів; у творах же красного письменства не допускати ніяких відступів від

загальноприйнятого російського правопису і щоб дозвіл на друкування творів красного письменства давати тільки після розгляду рукописів у Голови управління.

3) Заборонити також різні сценічні вистави і читання на малоруському наріччі, а також і друкування на ньому текстів до музикальних нот.

4) Припинити видання газети „Киевский Телеграф". Про цю височайшу волю пропоную Голови, упр. до належного виконання.

*Україна: Журн. – Т. 11. –
Травень 1907. – С 150-151.*

Ленін про ставлення до Всеукраїнської вчительської спілки. (З виступу 3 грудня 1919 р.)

Мы должны требовать, чтобы боротьбисты разогнали спилку учителей, хотя бы на украинском языке, хотя бы с украинской государственной печатью, но во имя тех же принципов пролетарской коммунистической политики, во имя которых мы свой ВУС, Всероссийский учительский союз, разогнали, ибо он не проводил принципов пролетарской диктатуры, а защищал интересы и проводил политику мелкой буржуазии.

*Ленин В.И. Полное собрание сочинений. –
т.39. – с.371*

З інформаційного листа секретаря ЦК КП(б)У Д.З.Лебедя секретарям губкомів компартії України.

Серпень, 1922 р.

ЦК дав директиву провести арешти і намітити до висилки професорів і представників інтелігенції, які явно чи таємно починають протягувати свої зміновіхівські міркування в практику культурної праці у вищій школі та інших радянських установах. Із намічених професорів і кількох лікарів більшість виявляється упертими ідеологами буржуазії, колишніми членами кадетської партії, які зараз намагаються в новій фразеології проповідувати старі кадетські гасла.

*Цит.: Касьянов Г. Українська інтелігенція
1920х. – 30х. років: Соціальний портрет та
історична доля. – Київ: Вік. 1992. – С. 42-43.*

Декрет РНК України „О поступлении в высшую школу”.

Двери в высшую школу открыты для всех желающих получить высшее образование.

В соответствии с этим:

1. При поступлении в высшую школу воспрещается требовать дипломы.
2. Воспрещается требовать какие бы то ни было удостоверения кроме удостоверения личности и возраста.
3. Во все высшие школы принимаются лица без различия пола, достигшие 16 лет.

Председатель Совета Народных Комиссаров Украины
Х.Раковский

Народный Комиссар Просвещения В.Затонский.

*Известия Временного рабоче-крестьянского
правительства Украины и ХСРД – 1919 – 2 марта.*

З резолюції Пленуму ЦК КП(б)У про підсумки українізації (2-6 червня 1926 р.)

6. За останній рік, з часу як поставили питання про українізацію на квітневому пленумі 1925 року, ми маємо величезні досягнення в галузі українізації. В державному апараті процент діловодства, що провадиться українською мовою, доходить 65, тоді як на початку того року він становив 20. Держапарат у районах та округах працює вже переважно українською мовою. Початкову школу українізовано на 80% (решта обслуговує нацменшості). Систематично йде вперед українізація середньої та вищої школи. Незважаючи на всі труднощі, пресу українізовано на 60%. Поточного року переведено на українську мову більше як половину шкіл політграмоти на селі. Розгортається українізація шкіл політграмоти в місті. Процент українців у партії з 37 підвищився до 47, а в комсомолі – з 50 до 61.

*Культурне будівництво в Українській РСР: Важливі
рішення КП і Радянського уряду. 1917-1959 рр.:
Зб. документів. – К.: Держполітвидав,
1959. – Т. 1, – С. 312.*

**Постанова ЦК КП(б)У про використання цінностей
колишньої Києво-Печерської Лаври (21 грудня 1933 р.)**
Документ свідчить, що антицерковна політика більшовицького

уряду мала цілеспрямований характер. За 6 років (1928-1933) було продано понад 6 тис. тонн історичних культурних цінностей, знищено до 30 млн. ікон, стільки ж потрапило за кордон.

1. Створити комісію в складі голови т. Дудника, заступників голови т.т., Козубовського і Багрія (директор Музейного Містечка) і представників від Київського Облвідділу ГПУ і Київської контори Держбанку.

Наркомпросу забезпечити участь кваліфікованих експертів у роботі цієї комісії.

2. Доручити комісії у 2-х місячний термін вилучити цінні фонди, що залишилися в Музейному Містечку і передати їх на зберігання Київській конторі Держбанку.

3. Запропонувати комісії в 3-х місячний термін переглянути всі вилучені цінності з метою виявити дублети експонатів, які не мають історико-художнього значення, і передати їх для реалізації в загальнодержавному порядку.

4. Зобов'язати комісію провести з допомогою експертів оцінку і класифікацію вилучених цінностей.

5. Запропонувати Наркомпросу забезпечити відтворення копій найцінніших експонатів, переданих на зберігання Держбанку, для експозиції їх у музеях УРСР і СРСР.

Центральний державний архів громадських організацій (ЦДАГО) України. – Ф.1, оп. 16, спр. 38, арк. 159.

Із щоденника О.Довженка.

Товаришу мій Сталін. Коли б Ви були навіть Богом, я й тоді б не повірив би Вам, що я націоналіст, якого треба плямувати і тримати в чорному тілі. Коли немає ненависті принципової і зневаги нема, недобррозичливості ні до одного народу в світі, ні до його долі, ні до його щастя. Ні гідності чи добробуту – невже любов до свого народу є націоналізмом? Чи націоналізм в непотураний глухоті людей чиновних, холодних діляг, чи в невмінні художника стримати сльози, коли народу боляче?

Літературна Україна. – 1990. – 5 липня.

Тема заняття 7. Українська культура ХХ ст.

Вид заняття: семінарсько-практичне заняття

Тривалість заняття: 90хв.

Навчальна мета: проаналізувати обставини розвитку культури протягом ХХ ст. Закріпити знання студентів з даної теми.

Виховна мета: виховувати почуття гідності і гордості за свою націю.

Розвивальна мета: розвивати вміння висловлювати власне ставлення про історичні події і давати їх характеристику, використовуючи колективну взаємодію.

Міжпредметні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: соціологія, економічна теорія, історія, культурологія.

Забезпечувані дисципліни: історія.

Навчально-методичне забезпечення заняття.

Наочність: карта „Світу”, карта „Україна”.

Роздатковий матеріал: запитання на дидактичних картах

Технічні засоби навчання: кодоскоп, мультимедіа, відео: серіал науково-пізнавальних фільмів „Невідома Україна. Нариси нашої історії.” (4 відеокасета; 108 фільмів). – К.: Національна кінотематика України “Київнаукфільм” – 1993 р.

Методи та форми роботи: фронтальне опитування, „Мозковий штурм”, робота в малих групах, бесіда, „Займи позицію”, рефлексія.

Рекомендована література:

Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: видавничий центр "Академія". – 1999 р. – 568 с.
2. Верстюк В.Ф., Гарань О.А., Гуржій О.І. та ін. Історія України. - Київ, с. 58-64.
3. Конончук І.М. Історія України від стародавніх часів до „Помаранчевої революції”. – Ніжин. ТОВ Гідромас 2005р. – 283.
4. Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів, – 1990р. – 519с.

Додаткова:

1. Баран В.К., Гринак Я.І., Ісаєвич Я.Д. та ін. Історія України. – Керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ. – 1996 р. – 488 с.

2. Брайчевський М. Конспект історії України. – К.: Знання – 1993 р – 208 с.
3. Грабовський С. Нариси з історії українського державотворення. – К.: Генеза. – 1995 р. – 608 с.
4. Гайдуков Л.Ф., Крушинський В.Ю. Історія України, посібник для старшокласників та абітурієнтів. – К.: Либідь. – 1999 р. – 270 с.
5. Полонська-Василенко Н. Історія України. – Київ, – 1995 р – т. I.:588 с.

Електронний ресурс:

1. Культурологія – Гриценко Т.Б. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// studentbooks. com. ua / content / view / 129 / 46 /](http://studentbooks.com.ua/content/view/129/46/)
2. Українська та зарубіжна культура: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — 367 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/151/46/1/0/>

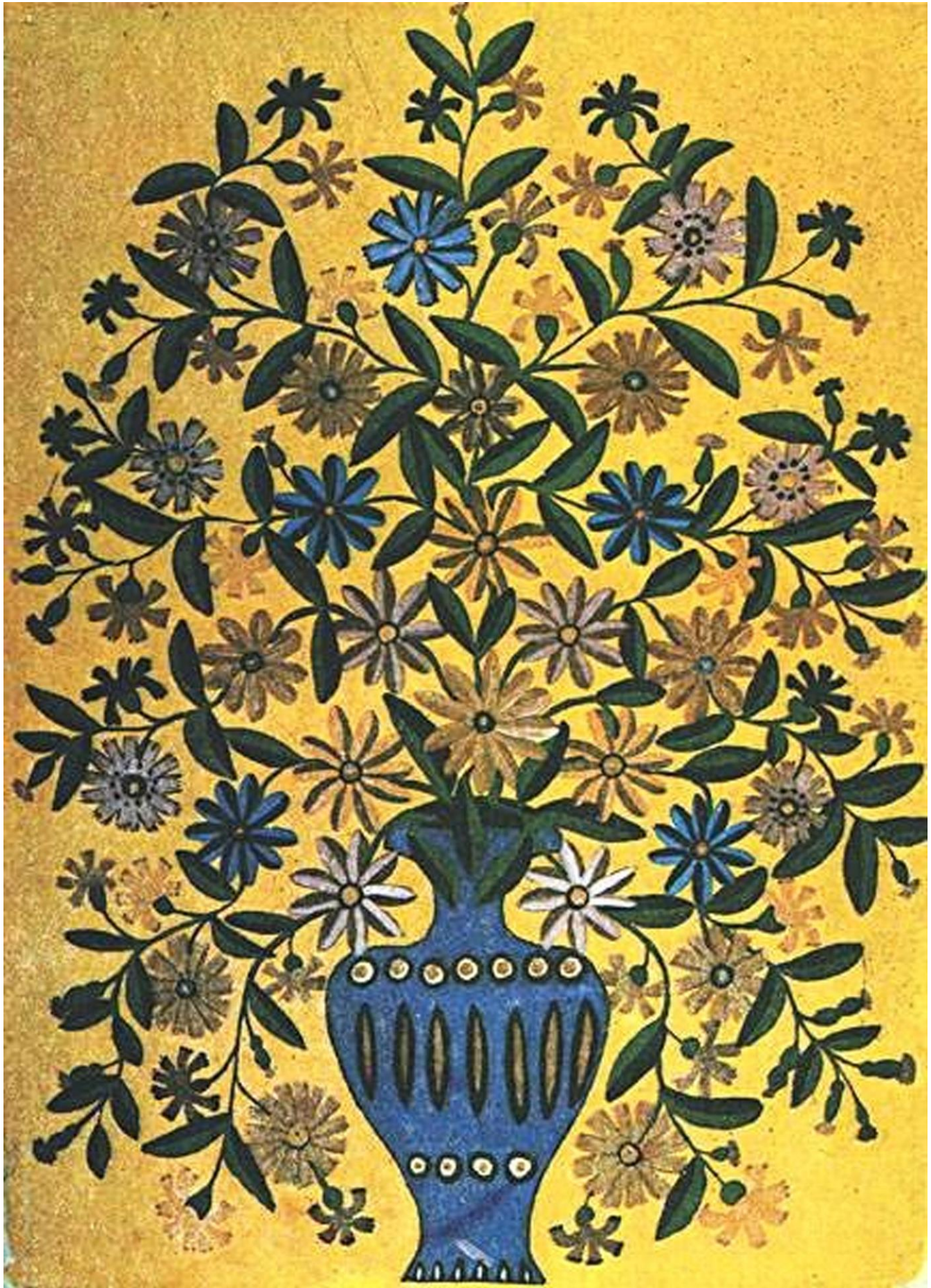
Українська культура XX ст.

І.Труш. Іван Франко. 1930 р.

О.Мурашко. Селянська сім'я. 1914 р.

М.Приймаченко. Волошки в синій вазі. 1962 р.

І. Колісник. 13-й – Він. 1998 р.

І. Колісник. Ліхтарі старого міста. 1999 р.

ХІД ЗАНЯТТЯ.

I. Організаційна частина (2-3 хв.)

Привітання викладача зі студентами;

Перевірка підготовленості групи до заняття.

II. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності студентів (до 5 хв.).

Тема заняття. Українська культура ХХ ст.

План:

1. Політичне життя та культурний процес в Україні на початку ХХ ст.
2. Відродження української культури.
3. Образотворче мистецтво початку ХХ ст.
4. Культура України в роки війни.
5. Культура повоєнного часу.
6. Культура в часи перебудови та становлення незалежності України.

III. Обговорення навчальних питань семінару (70-75 хв.).

Контроль підготовки студентів до заняття проводиться комбінованим методом:

1. **Письмове опитування, запитання на картках (додаються).**
2. **Фронтальне опитування.**
 - Як розвивалась освіта та наука у ХІХ ст.?
 - Проаналізуйте розвиток українського мистецтва на поч. ХХ ст.
 - Дайте характеристику розвитку української культури в післявоєнний період.
 - Охарактеризуйте суспільно-політичні умови в післявоєнний період.
 - Які демократичні організації виникають в Україні в 90-х. роках ХХ ст.?
 - Як розвивається духовна сфера громадського життя?
 - Які молодіжні організації діють на території України?
 - Охарактеризуйте сучасні віяння в образотворчому мистецтві.
 - Дайте характеристику розвитку архітектурних стилів.
 - Як розвивається театральне мистецтво? Охарактеризуйте.
 - Які новітні технології використовуються в медицині?

3. Використовуючи метод „Мозкового штурму”.

А) Вступ (викладач).

В) Колективна робота.

Підготовчий етап.

Викладач на семінарі називає проблему, яку треба розв’язати. Відбувається колективне обговорення.

1. Обрана проблема записується на дошці. Наприклад, проблемне питання: Який вплив на духовне життя українського народу мала „Жданівщина”?

2. Всі учасники думають над проблемою, висувують власні ідеї.

3. Викладач записує всі ідеї на дошці.

4. Коли записано багато ідей, їх групують і аналізують.

5. Вибирають ті ідеї, які допоможуть вирішити дану проблему.

4. Використовуємо метод „Робота в малих групах”.

Підготовчий етап.

1. Викладач об’єднує студентів у малі групи і роздає завдання. Група за короткий час має виконати завдання і оголосити свої результати. Завдання:
2. Провести паралель, як розвивалось культурне життя України в складі СРСР і як за часів незалежності.
3. Студенти розподіляються за ролями – робітники, селяни, інтелігенція, партійні діячі. За 10 хв. вони повинні дати 4 відповіді на це запитання з їхньої позиції.
4. Студенти-спостерігачі слідкують за роботою груп і записують результати.
5. Кожна мала група вибирає свого секретаря (записує результати роботи) і доповідача (висловлює думку групи).
6. Після закінчення роботи в малих групах доповідачі по колу виголошують свої висновки. На дошці записують основні висновки. Викладач робить підсумки даної роботи.

5. Метод бесіда.

- Пригадайте та поясніть причини кризових явищ, що склалися у культурному житті України в середині 80-х рр.;
- Сформууйте власне ставлення до «перебудови» та її можливих наслідків для культурного життя України;
- Висловіть свою думку стосовно необхідних змін у культурному житті сучасної України.

- Викладач записує тези на дошці і підбиває підсумок.

6. Метод „Займи позицію”.

Цей метод допомагає студентам аргументовано і стисло висловлювати свою позицію.

Підготовчий етап. На дошці вивішуємо плакати, на яких написано: за, проти, утримуюсь. Викладач пропонує студентам дискусійне питання. Наприклад: „Чи політика десталінізації змінила культурний розвиток в УРСР?”.

Студенти мають визначити власну позицію і перейти до вибраної ними групи. З кожної групи студенти обирають делегатів, які мають аргументовано відстояти свою позицію. Після виступу всіх ораторів викладач пропонує студентам, які змінили свою позицію, перейти в інші групи, залежно від їхнього вибору. Перехід має бути аргументований студентами.

7.Рефлексія. Осмислення процесу і результатів діяльності.

Викладач пропонує студентам оцінити результати семінару, відповівши на запитання:

1. Що ми робили?
2. Як ми це робили?
3. Чи досягли поставленої мети?
4. Чого нового ми навчились?
5. Чи нам все вдалось?

Робота з таблицею:

Заповніть таблицю: „Основні сфери кризи радянської системи”.

Криза радянської системи.

ідеологія	освіта	архітектура	мистецтво
-----------	--------	-------------	-----------

Заповніть таблицю : „Культура України на сучасному етапі”.

Література	Музика,театр	Образотворче мистецтво	Фестивалі
------------	--------------	------------------------	-----------

IV. Підбиття підсумків заняття (до 5хв.).

Коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто).

Мотивація діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи.

ДЛЯ ЗАМІТОК

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Ю.І. Колісник-Гуменюк

КУЛЬТУРОЛОГІЯ.

***Експериментальний курс для медичних коледжів
Навчально-методичний посібник***

Авторське редагування

Художнє оформлення І. С. Колісник, В. В. Гуменюк

Методичний посібник призначений для роботи зі студентами медичних коледжів. Знайомить із новітніми підходами до організації навчального процесу – інтерактивними технологіями, які допоможуть зробити навчання різноманітним, особистісно орієнтованим.

Автор:

Юлія Ігорівна Колісник-Гуменюк – аспірантка відділу практичної психології Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України.

Підписано до друку 27.01.2011. Формат 60x84/16.

Папір MultiCору/ гарнітура Times New Roman. Друк на різнографі.

Ум. друк. арк. 3,3. Обл.-вид. арк. 3,0

Тираж 200 примірників.

Видавництво – ЗАТ «Гал-ЕКСПО»®.